

Analysis of Use of Social Studies Laboratories in Social Studies Education According to the Views of Teachers

Assist. Prof. Dr.Esma Kuru

Sütçü İmam University - Türkiye

ORCID:0000-0002-7661-387X

esmkuru@gmail.com

Ali Kuş (M.A.)

Ministry of National Education -Türkiye

ORCID:0000-0002-6591-7122

newman_1905@hotmail.com

Abstract

This study, which aims at analyzing the use of social studies laboratories in social studies education according to the views of teachers, was carried out as a case study model which is one of the qualitative research designs. The sample group of the study consists of 30 social studies teachers, 13 of whom are female and 17 of whom are male, who worked in state schools located in Şanlıurfa's central districts in the 2021-2022 academic year. Easily accessible case sampling, one of the purposeful sampling methods, was preferred in the study. The data of the study were obtained through the semi-structured interview questions and all of the data were analyzed by being subjected to content analysis. In the light of the obtained data, while the social studies teachers defined social studies laboratories as productive study environments where permanent and concrete learning can take place, they also expressed the importance of laboratories' sitting arrangement, design and suitability for technology and learning outcomes. Teachers, who see laboratories as different from normal classroom settings in terms of providing material diversity and usage, expressed that the physical structures of schools are not suitable for creating social studies laboratories. While the teachers stated that they can create social studies laboratories with all kinds of materials needed for the lessons, where the sitting arrangement and the needs of the students are greatly given importance to if given the chance, the idea that having such laboratories in schools will increase motivation and success since they will allow both teachers and students to have their lessons in an environment that specifically belongs to them.

Keywords: Social studies, Social studies teacher, Social studies curriculum, Social studies laboratory.

**E-International
Journal of
Educational Research**

Vol: 14, No: 1, pp. 330-354

Research Article

Received: 2022-12-05

Accepted: 2023-02-19

Suggested Citation

Kuru, E. & Kuş, A.. (2023). Analysis of use of social studies laboratories in social studies education according to the views of teachers, *E-International Journal of Educational Research*, 14(1), 330-354. DOI: <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1214646>

Extended Abstract

Problem: Education is a process that starts with the individual's opening his eyes to the world and continues until his last breath, changing the behavior, knowledge, attitudes, goals and moral values of a person (Demirel & Kaya, 2012). For the development and progress of a country, people living in that country need to receive qualified education and use their knowledge and experience for the benefit of society (Dinçer, 2003; Çakmak, 2008). The changing social structure has not only changed students; it has also changed the characteristics of the education that will be offered to them. Now, students have turned into individuals who are dynamic, active, accessing, interpreting and developing information, collaborating, thinking critically, and having creative features in the position of learning to learn (Gültekin, 2020). Thus, 21st century information societies aim to raise individuals with advanced mental skills who can closely follow the developments in their country and the world, know the society they live in, offer solutions to the problems of the society, offer creative ideas for the new situations they encounter (Mutluer, 2013). Today's students can reach the information they want quickly and use the information they have acquired in different ways. It is an inevitable need to create learning environments where students can best use their physical and mental skills that appeal to more sense organs in order to assimilate what they have learned and maximize their abilities (Terzioğlu, 2005; Fidan, 2008).

The reasons why social studies course laboratories are not widespread and the benefits that the presence of course laboratories will provide to teachers and students have been tried to be determined in the light of social studies teacher's views.

Method: This study was carried out as a case study which is one of the qualitative research methods. The case study design is one of the qualitative research designs and targets the in-depth study of one or more situations. There are certain steps to follow in case studies. These are; identifying the questions of the study, the sub-problems, the situation to be analyzed, the study group of the study and just like all the other studies, analyzing and interpreting the collected data and turning them into a report (Yıldırım & Şimşek, 2018). The case study is also called a case study, and this study deals with an in-depth analysis of one or more events, environments, and groups (Büyükoztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2020).

The study group of the study consists of 30 social studies teachers, 13 of whom are female and 17 of whom are male, who worked in state schools in Şanlıurfa's central districts and different socio-demographic areas in the 2021-2022 academic year. Easily accessible case sampling, one of the purposeful sampling methods, was preferred in the study. In the easily accessible case sampling, the researcher chooses a situation that is easier to reach and close to him, thus giving speed and practicality to the research (Yıldırım & Şimşek, 2018). The researcher minimizes the loss of labor and time by collecting data on a sample group that can be easily reached (Büyükoztürk et al., 2020). The data of the study were collected through interviews. As a result of the interviews which lasted about 30-40 minutes each, all of the teachers in the sample were reached and in the analysis of the data, code and category lists were formed using the teachers' answers and all of the obtained results were analyzed.

Findings and Conclusions: The first sub-problem of the study is: "What are social studies teachers' views on social studies laboratories?" The answers of the teachers were collected under two themes, seven categories and twenty codes. When the frequency values of the codes were analyzed, it was seen that a majority of the teachers believe that social studies laboratories are necessary.

The second sub-problem of the study is: "What are social studies teachers' views on the characteristics social studies laboratories should have?" The answers of the teachers were collected under two themes, four categories and thirteen codes. When the frequency values of the codes were analyzed, it was seen that the teachers primarily stated characteristics such as; sitting arrangement, suitability for technology, design and suitability in terms of subject learning outcomes. The teachers underlined factors such as the social studies laboratories having suitable infrastructure for technology, giving importance to the sitting arrangement in the design process and the presentation of the subject to be gained by the students in the most effective manner through these characteristics.

The third sub-problem of the study is: "What are social studies teachers' views on the characteristics of social studies laboratories as different from classroom environment?" The answers of the teachers were

collected under two themes, six categories and twenty codes. When the frequency values of the codes were analyzed, it was seen that the teachers expressed more material variety and accessible materials in the laboratory environment; learning in the laboratory environment being more encouraging in terms of learning by doing and experiencing and being meaningful; students being keener and willing to engage in the lesson, as differences between classroom environment and laboratory environment.

The fourth sub-problem of the study is: "What are social studies teachers' views on the aspects which should be given importance to when creating social studies laboratories?" The answers of the teachers were collected under two themes, five categories and twenty codes. When the frequency values of the codes were analyzed, it was seen that the teachers mostly expressed that the design of the laboratory, creating a practical environment, being fully equipped and not creating any distractions are characteristics that should be given importance to.

The fifth sub-problem of the study is: "What are social studies teachers' views on the suitability of the school buildings for social studies laboratories?" The answers of the teachers were collected under two themes, three categories and nine codes. When the frequency values of the codes were analyzed, it was seen that the teachers expressed that the current schools' physical structures are not suitable for building social studies laboratories. It was concluded that the teachers' reason for this answer was based on the insufficient number of classrooms and the high number of students.

The sixth sub-problem of the study is: "What are social studies teachers' views on the importance of social studies laboratories?" The answers of the teachers were collected under two themes, three categories and ten codes. When the frequency values of the codes were analyzed, it was seen that all of the teachers expressed that they found social studies laboratories important.

The seventh sub-problem of the study is: "What are social studies teachers' views on the effects of social studies laboratories on teachers' attitudes and success?" The answers of the teachers were collected under one theme, four categories and ten codes. When the frequency values of the codes were analyzed, it was seen that the teachers find social studies laboratories important in terms of increasing their motivation and providing a relaxed environment for them; affecting success in a positive manner, contributing to occupational development and teaching their lessons in a more productive manner.

The eighth sub-problem of the study is: "What are social studies teachers' views on the effects of social studies laboratories on students' attitudes and success?" The answers of the teachers were collected under one theme, two categories and eight codes. When the frequency values of the codes were analyzed, it was seen that the teachers expressed that social studies laboratories increase students' interest, willingness and motivation, increase their academic success and motivate them by presenting them an opportunity to learn by doing and experiencing.

The ninth sub-problem of the study is: "What are social studies teachers' views on the duties of the Ministry of Education and school administrations in terms of social studies laboratories?" The answers of the teachers were collected under two themes, two categories and nine codes. When the frequency values of the codes were analyzed, it was seen that the teachers mostly underlined issues such as Ministry of Education's providing physical infrastructure support to create social studies laboratories; providing material support and the need for good planning on the part of the ministry, besides school administrations' need to do planning, providing resources and taking steps to encourage willing teachers.

Suggestions: Due to the scarcity of studies on laboratory classrooms in the literature, there are not enough studies on laboratories to be created especially for social studies course, so studies can be carried out on this subject. Studies can be conducted on the effects of the lessons taught in the normal classroom environment and the lessons taught in the laboratory environment on students.

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Kullanılmasının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi¹

Dr. Öğr. Üyesi Esmâ Kuru
Sütçü İmam Üniversitesi- Türkiye
ORCID:0000-0002-7661-387X
esmkuru@gmail.com

Ali Kuş (Y.L.)
Milli Eğitim Bakanlığı - Türkiye
ORCID:0000-0002-6591-7122
newman_1905@hotmail.com

Özet

Her dersin kendine özgü bir derslik tasarımı ve buralarda teknolojik araçların kullanılması; öğrencilere okuyarak, dinleyerek, gözleyerek ve uygulayarak öğrenme şansı verebilmesi, öğrencilerin derse karşı motivasyonunun artmasında ve bilginin kalıcılığını sağlanması açısından önemlidir. Sosyal bilgiler öğretiminde laboratuvarların kullanılmasının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesinin amaçlandığı bu çalışma, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması modelinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmamanın çalışma grubunu, 2021-2022 eğitim öğretim yılı Şanlıurfa merkez ilçeleri kamu okullarında görev yapan 13'ü kadın 17'si erkek 30 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme tercih edilmiştir. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme soruları ile elde edilmiş ve verilerin tamamı içerik analizine tabi tutularak çözümlenmiştir. Elde edilen bulgular ışığında; sosyal bilgiler öğretmenleri sosyal bilgiler laboratuvarlarını, kalıcı ve somut öğrenmelerin gerçekleşebileceği verimli ders çalışma ortamları olarak tanımlarken, laboratuvarlarda oturma düzeninin, tasarımın, teknolojiye ve kazanımlara uygunluğun önemli olduğuna değinmişlerdir. Laboratuvarları materyal çeşitliliği sunması ve kullanımı açısından normal sınıf düzeninden farklı gören öğretmenler, okulların fiziki yapısının sosyal bilgiler laboratuvarı oluşturmak için uygun olmadığını ifade etmişlerdir. Öğretmenler imkân verilmesi halinde, içerisinde derse özgü her çeşit materyallerin olduğu, oturma düzeni ve öğrenci ihtiyaçlarının en üst düzeyde gözetildiği bir sosyal bilgiler laboratuvarı oluşturabileceklerini ifade ederken, okullarda böyle bir laboratuvarın olması halinde gerek öğretmenlerin gerekse öğrencilerin kendilerine ait ortamda ders işlemlerinin motivasyonu ve başarıyı da arttıracığını belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, Sosyal bilgiler öğretmeni, Sosyal bilgiler öğretim programı, Sosyal bilgiler laboratuvarı.

**E-Uluslararası
Eğitim Araştırmaları
Dergisi**

Cilt: 14, No: 1, ss. 330-354

Araştırma Makalesi

Gönderim: 2022-12-05
Kabul: 2023-02-19

Önerilen Atıf

Kuru, E. ve Kuş, A. (2023). Sosyal bilgiler öğretiminde sosyal bilgiler laboratuvarlarının kullanılmasının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 330-354. DOI: <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1214646>

¹Bu çalışma ikinci yazarın birinci yazar danışmanlığında hazırladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

GİRİŞ

Eğitim, bireyin dünyaya gözlerini açması ile başlayıp son nefesine kadar devam ederek insanın davranışlarını, bilgilerini, tutumlarını, amaçlarını ve ahlaki değerlerini değiştiren bir süreçtir (Demirel & Kaya, 2012). Ailede temelleri atılan okulda ise belirli bir program çerçevesinde ilerleyen eğitimin; değişen dünyamıza ve çağımıza uygun hale getirilmesi, geleceğimizin güvencesi olan üretken, problem çözebilen, donanımlı bireyler yetiştirilmesi için sürekli geliştirilmesi ve güncellenmesi kaçınılmaz bir zorunluluk haline gelmiştir. Dünyada yaşanan hızlı değişim toplumları ekonomik, kültürel, siyasi vb. her alanda etkilemekte, meydana gelen bu gelişim ve değişimde de eğitimin önemli bir rolünün olduğu bilinmektedir. Bir ülkenin gelişmesi ve ilerlemesi için o ülkede yaşayan insanların nitelikli eğitim almaları ve kazandıkları bilgi ve deneyimleri toplumun yararına kullanmaları gerekmektedir (Dinçer, 2003; Çakmak, 2008).

İnsanların toplumsal yapılar olarak birlikteliklerinin; ilkel, köleci, tarım, sanayi ve bilişim toplumuna doğru bir evriliş geçirdiği bilinmektedir. Toplumsal yapıdaki bu evriliş kapsamlarında barındırdıkları eğitim kurumlarını da etkileyerek okulların amacını, işlevini, öğretmeni, yönetici ve öğrenci rollerini de değiştirmiştir (Toprakçı, 2017). Başlangıçta yalnızca okuma-yazma ve aritmetik öğretmekte sorumlu olan okulların işlevi zamanla değişmiştir. Değişen toplumsal yapı öğrencileri değiştirmekle kalmamış; onlara sunulacak eğitimin özelliklerini de değiştirmiştir. Artık öğrenci, öğrenmeyi öğrenen konumunda, dinamik, etkin, bilgiye ulaşan, yorumlayan ve geliştiren, iş birliği yapan, eleştirel düşünen, yaratıcı özelliklere sahip bireylere dönüşmüştür (Gültekin, 2020). Böylece 21.YY bilgi toplumları, ülkesindeki ve dünyadaki gelişmeleri yakından takip edebilen, yaşadığı toplumu iyi tanıyan ve toplumun sorunlarına çözüm önerileri getirebilen, karşılaştığı yeni durumlara karşı yaratıcı fikirler sunabilen, gelişmiş zihinsel becerilere sahip bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedirler (Mutluer, 2013). Günümüz öğrencileri istedikleri bilgiye hızlı bir şekilde ulaşabilmekte ve edindiği bilgiyi farklı şekillerde kullanabilmektedir. Durum böyle olunca öğretmen merkezli, bilginin kaynağının öğretmen ve ders kitaplarının olduğu dönem çoktan geride kalmıştır. Kitaplarda hazır olan bilgiyi düz anlatım yoluyla öğrenciye sunmak, onların ufkunu, hayal dünyasını sınırlamamıza ve sadece dersten geçmek, okulu bitirmek için çalışmalarına sebep olmaktadır. Oysa öğrencilere bilgiyi direk sunmak yerine onları; araştırmaya, problem çözmeye ve öğrendiği bilgiyi kullanmaya yönlendirmemiz gerekmektedir. Öğrenileni uygulayabilen, farklı kaynaklardan öğrenebilen, araştırma yaparak bilgiye ulaşabilen, edinilen bilgiyi yaşamda kullanabilen bireyler yetiştirmenin yolu ancak iyi yetiştirilmiş öğretmenler ve iyi donatılmış dersliklerden geçmektedir. Derslik sınıfın eğitim-öğretim faaliyetlerini gerçekleştirdiği yerlerdir (Toprakçı, 2008). Bireysel farklılıkları göz önüne alarak, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş bir sınıf ortamı başarının da gelmesine imkan verecektir. Öğrencilerin öğrendiklerini özümsemeleri, yeteneklerini en üst seviyeye çıkarmaları için daha çok duyu organına hitap eden fiziksel ve zihinsel becerilerini en iyi şekilde kullanabilecekleri öğrenme ortamları oluşturmak kaçınılmaz bir ihtiyaçtır (Terzioğlu, 2005; Fidan, 2008). Yapılan araştırmalara göre insanoğlu okuduklarının %10'unu duyduklarının %20'sini gördüklerinin %30'unu hem görüp hem de duyduklarının %50'sini söylediklerinin %70'ini söyleyip ve yaptıklarının %90'ını hatırladıkları dikkate alındığında yaparak yaşayarak öğrenmenin önemi daha da öne çıkmaktadır (Arslan & Ergin, 2010). Öğrencilere öğrendikleri bilgileri uygulama fırsatı sunabilecek ve öğrenilen bilginin kalıcılığını artıracak en etkili uygulama ise branş laboratuvarlarının oluşturulması ile mümkündür. Dersin kendine özgü iyi donatılmış sınıflarının olması öğrencilerin ilgi ve isteklerini arttıracak gibi işlenen konuya göre de araç gereç kullanılmasına imkan verecek öğrenilen bilginin kalıcılığını arttıracaktır.

Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın yayınladığı 17/08/2006 tarih ve 8738 sayılı genelgesi ile branş derslik sistemi (MEB, 2006). "Okul öncesi öğretim kurumları ile birleştirilmiş sınıflı öğretim yapan ilköğretim okulları hariç olmak üzere örgün eğitim yapan bütün okullarda fiziki kapasite ve öğretim imkânları dâhilinde Öğretmen /Branş dersliği uygulamasına (matematik, fizik, kimya, biyoloji, felsefe, fen ve teknoloji, edebiyat, yabancı dil, sosyal bilgiler, coğrafya tarih vb.) geçilmesi gerektiği" vurgulamıştır. Sosyal bilgiler dersinin öneminin anlaşılması, verilmek istenen kazanımların en etkili şekilde öğrenciler tarafından özümsemesi, milli ve manevi değerlerine bağlı, toplumsal sorunlara duyarlı, yaşadığı topluma faydalı, etkin ve etkili öğrenciler yetiştirmek için daha çok duyuya hitap eden sosyal bilgiler laboratuvarlarının giderek yaygınlaştırılması gerekmektedir. Gelişen teknoloji ile birlikte bildiğimiz sınıf ortamları yerini yavaş yavaş yeni öğrenme ortamlarına bırakmıştır. Daha önce tebeşir ve karatahta ile

sınırlı bırakılan eğitim zamanla beyaz tahtalar ve akıllı tahtalar yerini almıştır (Tarman & Baytak, 2011). Teknolojiyle birlikte kullanılan araç ve materyaller, dersin daha akıcı hale gelmesini, öğrencilerin derse odaklanmasını ve katılmasını sağlayarak öğrencilere kalıcı bilgiler edinmelerinde önemli bir rol oynamaktadır (Kuloğlu, 2019). 2000'li yıllardan sonra dijital teknolojilerdeki gelişmelere paralel olarak, farklı duyu organlarına hitap edebilen bilgisayar, kamera, fotoğraf makinesi, tarayıcı, ses kayıt cihazı, projeksiyon, akıllı tahta, flash bellek, cep telefonu gibi teknolojik araçlar tercih edilmeye başlanmıştır (Özel, 2014). Günümüzde ise eğitim alanında birkaç yıla kadar lüks olarak kabul edilen cep telefonları ve dizüstü bilgisayarları şu anda öğrenciler tarafından yaygın olarak kullanılan ve lüks olmaktan çıkıp gündelik hayatın bir parçasına dönüşen teknolojik aletler durumuna gelmiştir. Dünyayı saran pandemi salgını sebebi ile yüz yüze eğitime ara verilmesi ve eğitimin online platformlara taşınması teknolojinin eğitim açısından vazgeçilmez ve önemli olduğunu bir kez daha göstermiştir. Sosyal bilgiler dersinde teknoloji kullanımı, öğretimi ve öğrenimi bütünleştirdiği, dersi daha anlamlı hale getirdiği, hedeflere ulaşmada öğrenci aktifliğini arttırdığı için oldukça önemlidir. Sosyal bilgiler dersi, öğrencinin bilgiyi aktif biçimde almasını öngördüğü için düz anlatım metodu yerini; çeşitli materyallerin desteklediği, öğrencinin süreç içerisinde aktif olarak katıldığı öğrenme yöntemlerine bırakmıştır. Bu noktada da görsel ve işitsel materyallerin, sosyal bilgiler öğretiminde çok önemli bir yere sahip olduğunu söylenilebilir.

Derste teknolojik araçların kullanılması; öğrencilere okuyarak, dinleyerek, gözleyerek ve uygulayarak öğrenme şansı verebilmesi, öğrencilerin derse karşı motivasyonunun artmasında ve bilginin kalıcılığını sağlanması açısından önemlidir. Diğer derslerde olduğu gibi sosyal bilgiler dersinde de çağın gerektirdiği şartlara sahip bilgiye ulaşabilen, bilgiyi işleyen, kullanabilen, dijital ve medya okuryazarlığı becerilerine sahip bireyler yetiştirmek önemlidir (Göçen-Kabaran, 2022; Göldağ, 2021; İnan, 2015; Yeşiltaş & Cevher, 2022). Düz anlatım metodu ile öğrencinin pasif öğretmenin aktif olduğu, öğrenciye bilgiyi direk olarak sunan onun araştırmasına, yaparak yaşayarak öğrenmesine fırsat vermeyen yöntemler çağın gerisinde kalmıştır. Eğitimin teknoloji ile entegrasyonu öğretmenin ve öğrencinin bu teknolojiden en iyi şekilde yararlanmasını gerektirmektedir (Ersoy & Gürgeç, 2021; İdil & Narlı, 2022). Bilginin bu denli teknoloji ile iç içe olması sosyal bilgiler öğretmenlerine de büyük sorumluluk yüklemektedir. Sınıf hâkimiyetini sağlama, farklı zekâ alanlarına hitap etme, soyut kavramları somutlaştırma ve yaparak-yaşayarak öğrenmeyi kolaylaştırmada sosyal bilgiler laboratuvarları öğretmenlere büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Alanyazın incelendiğinde branş derslik sistemi üzerine öğretmen görüşleri alınarak bazı ders veya branşlar itibarıyla çalışmalar yapıldığı (Özyürek, Pinarkaya & Taş, 2016; Özyürek vd., 2017; Ersöz, 2012; Kıryak & Altun, 2019) sosyal bilgiler dersi ile ilgili de çalışmaların (Erdoğan, 2009; İbret, Bayraktar & Kocaman, 2011; Kaya, 2012; Sayar, 2016; Tarman, 2011) olduğu göze çarpmaktadır. Soyut konuları içerisinde barındıran sosyal bilgiler dersini öğrencilere daha iyi aktarabilmek, derse olan ilgiyi arttırabilmek ve öğretmenlerin kendilerine ait bir laboratuvar ortamında ders işlemlerinin sağlayacağı kazanımları tespit edebilmek için sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda elde edilen bulgular ışığında branş derslik sisteminin olumlu ve olumsuz tarafları belirlenerek yapılacak araştırmalara kaynak olması açısından bu çalışmanın yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretiminde laboratuvar uygulaması ile ilgili sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaç dâhilinde aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının sahip olması gereken özelliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sosyal bilgiler laboratuvarlarının sınıf düzeninden ayrılan özelliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sosyal bilgiler laboratuvarlarının oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken hususlara ilişkin görüşleri nelerdir?
5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okulların yapısının sosyal bilgiler laboratuvarlarına uygunluğuna ilişkin görüşleri nelerdir?
6. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının önemine ilişkin düşünceleri nelerdir?
7. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğretmen tutum ve başarısına etkisine yönelik görüşleri nelerdir?

8. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğrenci tutum ve başarısına etkisine yönelik görüşleri nelerdir?
9. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarları ile ilgili olarak Milli Eğitim Bakanlığı ve okul idaresinin görevlerine ilişkin görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Sosyal bilgiler öğretiminde sosyal bilgiler laboratuvarlarının kullanılmasının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesinin amaçlandığı bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseniyle gerçekleştirilmiştir. Durum çalışması deseni, nitel araştırma desenlerinden olup bir ya da birkaç durumun derinlemesine araştırılmasını hedef alır. Durum çalışması yaparken izlenecek bazı basamaklar bulunmaktadır. Bu basamaklar; yapılan çalışmaya yönelik soruları belirleme, alt problemleri belirleme, üzerinde çalışma yapılacak durumu belirleme, çalışmaya katılacak grubu belirleme ve diğer bütün çalışmalarda olduğu gibi toplanan verilerin analiz edilip, yorumlanıp rapor haline getirilmesidir (Yıldırım & Şimşek, 2018). Durum çalışması örnek olay çalışması olarak da isimlendirilmekte ve bu çalışma bir ve birden fazla olayın, ortamın, grubun derinlemesine incelenmesini ele almaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2020).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı Şanlıurfa merkez ilçeleri kamu okullarında görev yapan ve farklı sosyo-demografik bölgelerde çalışan 13'ü kadın 17'si erkek 30 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme tercih edilmiştir. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme yönteminde araştırmacı daha çok ulaşılması kolay, kendisine yakın olan bir durumu seçer böylece araştırmaya hız ve pratiklik kazandırmış olur (Yıldırım & Şimşek, 2018). Araştırmacı kolay ulaşabileceği örneklem grubu üzerinden verileri toplayarak işgücü ve zaman kaybını en aza indirir (Büyüköztürk vd., 2020). Araştırma örnekleminde yer alan katılımcılar gönüllülük esasına göre seçilmiş ve demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

336

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

Demografik Özellikler		f	%
Cinsiyet	Kadın	13	43.3
	Erkek	17	56.7
Mesleki Kıdem Yılı	1-5 yıl	10	33.3
	6-10 yıl	8	26.4
	11-15 yıl	7	23.1
	16-20 yıl	4	13.2
	20 ve üstü	1	3.3
Çalıştığı Yer	Merkez İlçe	22	73.3
	Köy	8	26.6

Tablo 1 incelendiğinde, çalışmaya katılan 30 öğretmen içerisinde kadın öğretmenlerin oranı %43.3, erkek öğretmenlerin oranı %56.7'dir. Mesleki kıdem yılı bakımından 10 öğretmen (%33.3) 1-5 yıl, 8 öğretmen (%26.4) 6-10 yıl, 7 öğretmen (%23.1) 11-15 yıl, 4 öğretmen (%13.2) 16-20 yıl, 1 öğretmen de (%3.3) 20 ve üstü mesleki kıdem yılına sahiptir. Çalıştıkları yer bakımından, 22 öğretmen (%73.3) merkez ilçede, 8 öğretmen (%26.6) köy okullarında görev yapmaktadır.

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Bu araştırma nitel bir araştırma olup veriler yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla toplanmıştır. Veri toplama aracı olarak oluşturulan form iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; katılımcıların kişisel bilgilerini içeren üç soruya yer verilmiş, ikinci bölümde ise dokuz görüşme sorusu yer almıştır. Görüşme tekniği nitel çalışmalarda en çok tercih edilen araştırma yöntemlerinden biridir. Araştırmacının görüşülen bireylere güven ve empatiye dayalı bir etkileşim ortamı oluşturabilmesi önemlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Görüşme sırasında araştırmacının yönlendirmesiyle yeniden cevaplanması zorunlu görmeyen ve katılımcıların duygu, düşünce ve bakış açılarını belirlemede esnek bir yöntemdir (Türnüklü, 2000; Yıldırım, 1999).

Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacı tarafından geliştirilen 9 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Veri toplama aracının geliştirilmesi sürecinde öncelikle literatür taraması yapılarak 20 soruluk bir havuz oluşturulmuştur. Hazırlanan sorular gerekli incelemelerden geçtikten sonra kapsam geçerliliği de göz önüne alınarak 20 soru içerisinde 8 soru çalışmanın amacına uygun olmadığı düşünülerek elenmiştir. Geriye kalan 12 soru ise üç alan uzmanı tarafından incelemelerden geçirilerek, aralarında konuyu tam olarak yansıtacağı ve amaca hizmet edeceği düşünülen 9 soru çalışmanın mevcut görüşme soruları olarak belirlenmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Çalışmada etik ilke ve kurallara dikkat edilerek uygulama sürecinden önce gerekli izinler alınmıştır. Görüşme öncesinde katılımcılara gerekli açıklamalarda bulunulmuştur. Öğretmenlerin demografik bilgilerinin ve isimlerinin gizli tutulmasına dikkat edilerek görüşmeler doğal bir seyrinde, gönüllülük esasında yapılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan görüşme formunun amacına uygunluğu, anlaşılabilirliği ve uygulanabilirliği, üç alan uzmanı (bir sosyal bilgiler, bir Türkçe ve bir ölçme alan uzmanı) tarafından değerlendirilmiştir. Uzmanlardan gelen dönütler sonrasında görüşme formu yeniden düzenlenmiş ve uygulama yapılmıştır. Görüşme esnasında ses kaydı için öğretmenlerden izin istenmiş fakat ses kaydına izin vermeyen öğretmen ile yapılan görüşmeler veri kaybının önüne geçmek geçerlilik ve güvenilirliği artırmak amacıyla not edilerek kayıt altına alınmıştır. Görüşme yapılacak sosyal bilgiler öğretmenlerine önceden bilgi vermek kaydıyla gerek okullarında gerekse tercih ettikleri bir alanda görüşmenin yeri ve saati belirlenerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeye başlamadan önce, çalışmanın amacı hakkında bilgi verilerek katılımın gönüllülük esasına göre olduğu ve istediği zaman çalışmadan çıkma hakkına sahip olduğu katılımcıya vurgulanmıştır. Bu şartlar altında katılımcıdan bilgilendirilmiş onam formunu doldurması istenerek görüşmeye başlanmıştır. Etik kurallar çerçevesinde katılımcıların isimleri gizlenerek Ö1K, Ö2E...Ö30E (Ö1K=Öğretmen bir kadın) her katılımcıya bir kod verilmiştir. Yaklaşık 30 ile 40 dakika süren görüşmeler sonucunda örneklem içerisinde yer alan öğretmenlerin tamamına ulaşılmış ve elde edilen sonuçların tamamı analiz edilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin çözümlenmesinde nitel veri analiz tekniklerinden olan içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde verilerin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması amacı vardır (Yıldırım & Şimşek, 2018). İçerik analizi veriler içerisinde görülmesi zor olan gerçekleri gün yüzüne çıkarmaya, verileri tanımlamaya çalışır. Birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar ve temalar altında bir araya getirilerek okuyucunun anlayabileceği biçimde düzenlenir. Yıldırım & Şimşek'e göre (2018) içerik analizi dört şekilde analize tabi tutulur bunlar: verilerin kodlanması, temaların bulunması, verilerin kod ve temalara göre düzenlenmesi, bulguların yorumlanması aşamalarıdır.

BULGULAR

Araştırmanın bulguları alt problemlerine uygun bir sıralama takip edilerek, bulgular doğrudan alıntılar ile desteklenmiştir.

1.Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarına İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi, "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarına ilişkin görüşleri nelerdir?" şeklinde olup öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda kategori ve kodlar oluşturularak kodlar frekans değerleriyle beraber Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2 incelendiğinde, öğretmenlerin sosyal bilgiler laboratuvarlarına ilişkin görüşleri iki tema, yedi kategori ve yirmi kod altında birleştirilmiş olup oluşturulan kategori ve kodlar içerisinde öğretmenlerin büyük çoğunluğunun öğrenme kategorisi üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bunu sırası ile "öğretmen açısından, ders açısından, öğrenci açısından, laboratuvar açısından, duyuşsal özellik ve istenmeyen durum" kategorilerinin takip ettiği belirlenmiştir.

Tablo 2.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarına ilişkin görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	F
İnsan Kaynaklı	Öğrenme	Kalıcı ve anlamlı öğrenmeyi sağlayan mekan	10
		Somutlaştırmayı destekleyen sınıf	7
		Yaparak yaşayarak öğrenmeyi destekleyen sınıf	2
	İstenmeyen Durum	Kalabalık sınıflarda uygulanması zor derslik	1
		Dikkat dağınıklığı oluşturabilen derslik	1
	Duyuşsal Özellik	Motivasyon, ilgi ve tutumun arttırmasına yardımcı derslik	3
	Öğretmen Açısından	Dersin verimli ve etkin geçmesini sağlayan sınıf	2
		Materyale ulaşım kolaylığı sağlayan sınıf	2
		Kendini iyi ifade edebilme kolaylığı sağlayan derslik	1
		Zamanı aktif kullanmaya yardımcı derslik	1
		Öğrenciyi işe koşturmayı yardımcı derslik	1
		Eğlenceli ortam oluşturan derslik	2
		Bilgiye ulaşım kolaylığı sağlayan derslik	2
Nesne Kaynaklı	Ders Açısından	Bireysel farklılıkların giderilmesine yardımcı derslik	1
		Verimli ders ortamı sağlayan derslik	4
		Materyal çeşitliliği sağlayan derslik	1
	Laboratuvar Açısından	Teknolojik olanaklar sunan derslik	1
		Nitelik ve nicelik olarak iyileştirmeyi sağlayan derslik	2
		Okul iklimi oluşturmaya yardımcı derslik	1
		Düzen sağlamaya yardımcı derslik	1

*Bazı kodlara birden fazla öğretmen yanıt verdiği için toplam sonuç katılımcı sayısından fazla olabilir.

Sosyal bilgiler laboratuvarları hakkında düşüncelerini ifade eden öğretmenlerin görüşlerinin bazıları şu şekildedir.

Öğrenmeye Yönelik Görüşler:

Ö11-E: "Sosyal bilgiler laboratuvarları içerisinde dergi, model, harita, başvuru kitaplarının olduğu bir yer olduğundan öğrenciler bu sınıfa girer girmez kendisini bir tarihi odanın içerisinde sanır buda öğrencilerin dokunarak, görerek ve okuyup anlayarak öğrenmelerine ortam sunar..."

Ö13-K: "...sosyal bilgiler laboratuvarları soyut olan birçok sosyal bilgiler konusunu daha somut hale getirilmesini sağlayan sınıflardır."

Ö18-K: "...birçok kelime ile ifade edemeyeceğimiz bir konuyu öğrencilerin yaparak ve görerek kısa sürede anlamalarına yardımcı olur."

İstenmeyen Duruma Yönelik Görüşler:

Ö15-K: "...teneffüs sırasında laboratuvar önünde yaşanan öğrenci kalabalığı fazla ses oluşması ve karmaşaya sebep olmakta..."

Ö7-K: "Sosyal bilgiler laboratuvarı olan okulda kısa sürede olsa çalışma imkanı buldum buna binaen öğrencilerin laboratuvar kullanımında dikkatinin çok fazla dağıldığını, laboratuvar kullanımının daha çok öğrencilerin gözünde oyun oynanabilecek bir eğlence alanına dönüştüğünü gördüm..."

Duyuşsal Özelliklere Yönelik Görüşler:

Ö8-E: "...sınıfın derse göre dizayn edilmesi ve farklı materyallerin olması öğrencilerin ilgisini, dikkatini çekmektedir..."

Öğretmen Açısından Görüşler:

Ö28-E: "...anlatılacak konuya kazanıma özgü bir materyalin kullanılması, öğrencilerin birçok duyu organına hitap edilmesi dersinde etki ve verimini bir kat daha arttırmaktadır."

Ö6-K: "...yeri geldiğinde sınıf ortamında materyallere ulaşmada sıkıntı yaşadığımız zaman ya da materyal elimizin altında olmadığı zaman açıkçası derslerde kullanmıyoruz örneğin bir harita sınıfta ulaşabildiğimiz yerde ise kullanıyoruz yoksa kullanmayabiliyoruz..."

Ö16-K: "...sosyal bilgilerin ortaokul seviyesinde öğrenci düzeyine göre anlatılabileceği, öğrencilerin kendilerini daha iyi ifade edebileceği laboratuvarların sayıları artırılmalıdır."

Ö9-K: "...dersin havasını yansıtacak bir sınıf ortamının olması dersin öğretmeninin de işini daha verimli yapmasına ve zamanı daha aktif kullanmasına olanak sağlayacaktır."

Ö10-E: "...en basit bir etkinliğin bile öğrencilere laboratuvar ortamında gösterilerek onları etkinliğe dahil ederek yapılması başarının artmasını sağlayacaktır."

Öğrenci Açısından Görüşler:

Ö29-E: "...monoton sınıf düzeninden çıkan öğrenci kendisini farklı bir ders ortamında görmesi laboratuvarda yapılacak dersi daha eğlenceli hale getirir..."

Ö20-K: "...teknolojik alt yapı ile donatılmış içerisinde birçok materyali barındıran laboratuvar doğal olarak bilgiye ulaşımı çabuk hale getirmektedir."

Ö14-E: "Eğitim ve öğretim sürecinde sosyal bilgiler dersi için her okulda bir sosyal bilgiler laboratuvarının olması hem öğrencilerin bireysel farklılıklarının ortaya çıkması sağlayıp başarısını arttıracak hem de ilgilerine göre farklılıklarının daha net olarak ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır..."

Ders Açısından Görüşler:

Ö17-E: "Dersin kendine özgü bir laboratuvarının olması gerek öğretmenin dersi daha verimli işlemesi açısından gerekse öğrencinin derse karşı motivasyonunun yüksek olması açısından önem arz etmektedir."

Ö27-E: "...anlatılmak istenen konunun materyallerle desteklenmesi gerektiğinde eğer imkan dahilinde materyal yoksa konu yüzeysel kalabilmekte, iyi donatılmış bir laboratuvarla materyal desteği dersi daha iyi anlanmasına yardımcı olmakta."

Ö12-E: "Sosyal bilgiler dersi ile ilgili konuların teknolojik olanaklardan yararlanılarak gerçekleştirilmesi için oluşturulmuş bir ortam..."

Laboratuvar Açısından Görüşler:

Ö30-E: "...konuların daha verimli bir şekilde işlenebilmesi için laboratuvarların sayısının artırılmasının yanında tam donanımlı bir şekilde oluşturulmasına önem verilmeli..."

Ö15-K: "Sosyal bilgiler laboratuvarları sınıf düzeninde farklı olarak verimli ders işlenmesinin yanında okul iklimini de olumlu yönde değiştiriyor..."

Ö21-E: "Öğrencinin ve öğretmenin bilgileri daha sistemli bir yolla sunduğu ve aldığı bir ortam..."

Öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar çerçevesinde konuların daha iyi anlaşılması ve öğrenmelerin kalıcı olması için sosyal bilgiler laboratuvarlarının önemli olduğu görüşü ağırlıklı olarak ön plana çıkmaktadır. Sosyal bilgilerin sözel konuların ağırlıklı olarak yer aldığı bir ders olması konuların öğrenciler tarafından belirli bir süre sonra unutulmasına sebep olmakta buda kalıcı öğrenmelerin önüne geçmektedir.

2.Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Sahip Olması Gereken Özelliklerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi, "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının sahip olması gereken özelliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?" şeklinde olup öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda kategori ve kodlar oluşturularak kodlar frekans değerleri ile beraber Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Sosyal bilgiler laboratuvarlarının sahip olması gereken özelliklere yönelik öğretmen görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	F
Mekansal Donanım	Laboratuvarın Durumu	Oturma düzenine yardımcı olma	10
		Derse özgü tasarım sağlama	8
		Mekanseçimindeişlerlikkazandırma	2
Eğitim Öğretim İçerikli Donanım	YöntemTeknik	Bilişsel, duyuşsal, psikomotor öğrenmeyi destekleme	2
		Yapılandırmacı yaklaşıma uygun olma	1
		Yaparak yaşayarak öğrenmeyi destekleme	1
	Materyal Açısından	Teknolojiye uygun olma	10
		Konu kazanıma uygun olma	8
		Materyal çeşitliliği sağlama	6
		Materyallere ulaşılabilirlik sağlama	4
		Düzeye uygun olma	2
	Ders Açısından	Konu-kazanıma uygun olma	1
		Ekonomiklik sağlama	1

*Bazı kodlara birden fazla öğretmen yanıt verdiğinden toplam sonuç katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 3 incelendiğinde, öğretmenlerin sosyal bilgiler laboratuvarlarının sahip olması gereken özellikleri hakkındaki görüşlerinin iki tema, dört kategori ve on üç kod altında birleştirildiği görülmektedir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu "materyal açısından" kategorisi üzerinde yoğunlaşırken, öğretmenlerin üçte ikisinin "laboratuvarın durumu" kategorisi üzerinde yoğunlaştığı, bu kategorileri sırasıyla "yöntem teknik kategorisi ve ders açısından" kategorilerinin takip ettiği belirlenmiştir.

Laboratuvarın ne gibi özelliklere sahip olmasına ilişkin öğretmenlerin örnek görüşlerinden bazıları şu şekildedir.

Laboratuvarın Durumuna Yönelik Görüşler:

Ö8-E: "...laboratuvar içerisinde oturma düzeni öğretmenin her öğrenciye hitap edebileceği şekilde olmalı ve yeri geldiğinde değiştirilebilmelidir."

Ö23-E: "...laboratuvar ders için gerekli olan materyallerle tam donanımlı, öğrenciler için dersi daha eğlenceli hale getirecek şekilde dizayn edilmeli ve sosyal bilgilere özgü şekilde tasarlanması gerekmektedir."

Ö29-E: "...ışık alan geniş pencerelerinin olduğu ve öğrencilerin içerisinde rahatça hareket edebildikleri ve araç gereçleri rahat kullanabilecekleri büyüklükte olması gerekmektedir."

Yöntem Tekniğe Yönelik Görüşler:

Ö12-E: "...coğrafya, tarih ve kültürel özelliklere hitap edecek araçlarla donatılmış öğrencilerin çok yönlü öğrenmelerine fırsat verecek onlara katkı sağlayacak bir öğrenme ortamı oluşturulmalıdır."

Ö26-K: "Laboratuvar ortamı öğrencilere öğrendikleri bilgiyi yorumlama ve yeni durumlara aktarabilme fırsatı vermelidir..."

Ö16-K: "Sosyal bilgiler laboratuvarı öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmelerine fırsat verecek şekilde düzenlenmeli yerine göre laboratuvar da drama yapılabilecek alanlar, yerine göre üç boyutlu materyallerin kullanılmasına imkan verecek bölümler olmalıdır..."

Materyal Açısından Görüşler:

Ö4-E: "...3D sinema sistemi, dünya turu yapılabilecek bir simülasyon, akıllı tahta vb. araçlar mutlaka laboratuvar da olması gerekmektedir..."

Ö9-K: "...sınıfta akıllı tahta, harita, tarihi dönemlere ait kalıntı örnekleri tarihi şahsiyetlerin o dönemlerde giydiği kıyafetlerin benzerleri gibi derse özgü malzemeler olmalıdır..."

Ö17-E: "...kullanılan yöntem ve tekniğe göre kullanılacak, dersin kazanımlarını en iyi şekilde yansıtabilecek materyallerin bulunması gerekmektedir..."

Ö1-E: "...ders esnasında öğrenci gerektiğinde öğretmenin denetiminde materyalli kullanabilmelidir..."

Ö22-K: "...sosyal bilgiler dersi farklı sınıf seviyelerine hitap ettiğinden dersin konusu ve öğrenci seviyesine göre çeşitli türde materyal laboratuvar ortamında bulunmalı..."

Ders Açısından Görüşler:

Ö8-E: "...laboratuvar içerisinde her üniteye ait birkaç farklı materyal olabilir örneğin eksen eğikliğini anlatırken kullanılacak bir küre maketinin olması, heyelanı anlatırken bir toprak kayması maketinin olması gibi..."

Ö28-E: "...öğretmen vermek istediğini araç gereç kullanarak daha kalıcı şekilde öğrencilere aktarabilmekte, uygulama ve görme fırsatı bulan öğrencilerde konuyu daha iyi özümsemekte..."

Öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlara bakıldığında ağırlıklı olarak öğretmenler; laboratuvarın tasarımı ve oturma düzeninin öğrencilere ve derse uygun şekilde olması gerektiği, laboratuvar içerisinde yer alan materyallerin konu, kazanım ve teknolojiye uygun olması gerektiği görüşlerinde yoğunlaştıkları görülmüştür. Tasarlanacak bir sosyal bilgiler laboratuvarının gerek yer ve tasarım olarak gerekse içerisinde yer alan araç gereçler bakımından dersin havasını en iyi şekilde öğrencilere yansıtmaları gerekmektedir.

3. Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarını Sınıf Düzeninden Ayıran Özelliklerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi, "Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sosyal bilgiler laboratuvarlarının klasik sınıf düzeninden ayrılan özelliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?" şeklinde olup öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda kategori ve kodlar oluşturularak kodlar frekans değerleriyle beraber Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Sosyal bilgiler laboratuvarlarını sınıf düzeninden ayıran özelliklerine yönelik öğretmen görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	F
Nesne Kaynaklı	Laboratuvar Açısından	Kaynaklara ulaşılabilirlik	5
		Oturma düzeni	3
		Ekonomiklik	3
		Kullanışlılık	3
		Derse özgü tasarım	2
	Materyal Açısından	Materyal çeşitliliği sağlama	8
		Konu kazanıma uygunluk	6
		Materyallere ulaşılabilirlik	3
		Teknolojiye uygunluk	1
		Öğrenme Açısından	Yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlama
Anlamlı ve kolay öğrenmeyi sağlama	6		
Gizil öğrenmeyi sağlama	1		
Somutlaştırmaya imkan sağlama	1		
Öğretmen Açısından	Pratiklik kazandırma		3
	Sınıf yönetimini kolaylaştırma	2	
	Aidiyet duygusu oluşturma	2	
	Öğrenci Açısından	Aktif katılımı sağlama	2
		İşbirliğini arttırma	1
Öğrenci merkezli eğitim sağlama		1	
İnsan Kaynaklı	Duyusal Özellik	İlqi, motivasyon ve tutumu arttırma	3

*Bazı kodlara birden fazla öğretmen yanıt verdiğinden toplam sonuç katılımcı sayısından fazla olabilir

Tablo 4 incelendiğinde, öğretmenlerin sosyal bilgiler laboratuvarlarını sınıf düzeninde ayıran özelliklerin neler olduğu yönündeki görüşleri iki tema, altı kategori ve yirmi kod altında birleştirilmiş olup,

öğretmenlerin üçte ikisine yakınının “materyal açısından” kategorisi üzerinde yoğunlaştığı, yarısından fazlasının “laboratuvar açısından” kategorisi üzerinde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Bu kategorileri sırası ile “öğrenme açısından, öğretmen açısından, öğrenci açısından ve duyuşsal özellik açısından” kategorileri takip etmiştir.

Sosyal bilgiler laboratuvarını sınıf düzeninden ayıran özelliklerin neler olduğuna yönelik örnek öğretmen görüşlerinden bazıları şu şekildedir.

Laboratuvar Açısından Görüşler:

Ö20-K: “Normal sınıf düzeninde farklı olarak öğrenci yazılı ve görsel kaynaklara laboratuvar ortamında daha rahat ulaşabilmekte...”

Ö17-E: “...sınıf düzeninde ağırlıklı olarak tek tip oturma düzeni ve sınıf içerisinde çok az araç gereçlere yer verilirken, laboratuvarla beraber sınıf ortamında derse özgü birçok materyalin yer aldığı, sınıf oturma düzeninin öğrencilerin birbirlerini görebileceği şekilde ayarlanabildiği bir düzen hakim olduğunu düşünüyorum.”

Ö7-K: “...laboratuvar ortamında öğrenci ve öğretmenlerin kullanılacak malzemeye ulaşım imkanının kolay olması normal sınıf ortamında farklı olarak derste yapılmayacak etkinliklerinde yapılmasına imkan verebilmektedir.”

Ö5-K: “...laboratuvar ortamında araç gereçlerin daha iyi muhafaza edilmesi malzemenin uzun ömürlü kullanımını sağlayacak ve zarar görmesini aza indirecektir.”

Ö30-E: “Laboratuvarın farklı bir yapıda olması ve paydaşların ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir yapıda oluşturulması gerekmektedir. Laboratuvarın fiziki yapısı içerisinde yer alan malzemesi duvarlarının, zeminin ve tavanın derse özgü simgelenmesi oraya farklı bir hava katar...”

Materyal Açısından Görüşler:

Ö18-K: “...laboratuvarda kabartma haritalar, maketler, modeller, bayraklar, afişler, madeni para ve maden türlerinin örnekleri bulunurken normal sınıfta bu materyallerin çok azı bulunur.”

Ö23-E: “Sosyal bilgiler laboratuvarında sınıf seviyelerinin hepsinin ihtiyacına yetecek nitelikte ve sayıda araç gereç olmalı, konuya elverişli şekilde kullanılmalıdır...”

Ö6-K: “Laboratuvar ortamı materyal çeşitliliği ve ihtiyaç halinde hemen gösterilip kullanılabilmesi yönünde sınıftan farklı...”

Ö3-K: “...hayatın her alanında olan teknolojinin akıllı tahta, yazılım, donanım ve programlarla laboratuvar ortamında yer alması laboratuvarın etkisini daha da arttıracaktır...”

Öğrenme Açısından Görüşler:

Ö26-K: “Sosyal bilgiler dersi öğretiminde öğrencinin deneyimleyerek öğrenmesine fırsat veren en uygun ortamın laboratuvar ortamı olduğunu düşünüyorum.”

Ö10-E: “...öğrenci keyif aldığı ve severek gittiği bir ortamda doğal olarak öğrendiği konuyu da daha iyi özümsemekte bildikleriyle bilmediklerini fark edebilmektedir...”

Ö2-E: “...anlatılan konunun dışında farklı sınıf seviyelerinde kullanılacak materyallerinde sınıf ortamında olması öğrencilerin farkına varmadan da olsa o materyal hakkında da bilgilenmesine imkan verir...”

Ö1-E: “...öğrenci sınıf ortamına göre laboratuvar ortamında bilgiyi ve kazanımı daha iyi kavrar, teoride gördüğü bilgiyi laboratuvar ortamında uygulayıp pratiğe dökerek, deneyimleyerek öğrenir.”

Öğretmen Açısından Görüşler:

Ö8-E: “...derse hazırlanış bakımından öğretmenin işini kolaylaştırır, zaman kazandırır...”

Ö4-E: “...laboratuvar ortamında öğretmen sınıfı kullanmada ve yönetmede daha işlevsel hale gelir. Sınıf içerisinde istediği düzeni kurabilir.”

Ö9-K: “...laboratuvar öğretmenin kendisine ait bir ortam olduğu için laboratuvar içerisinde yer alan malzemelere daha korunaklı yaklaşması ve kullanması, laboratuvarı sahiplenmesi gerektiğini düşünüyorum...”

Öğrenci Açısından Görüşler:

Ö13-K: “...öğrencinin merkeze alınması, etkinliklerin öğrencilerle beraber yapılması, görsel ve işitsel materyallerle etkileşimin fazla olması öğrencilerin derse katılımını arttıracaktır.”

Ö15-K: “...materyal destekli ders anlatımının daha yoğun olması öğrencilerin ekip çalışması yapmasına daha fazla imkân verebilecek ve böylece öğrenciler birlikte çalışma alışkanlığını da kazanacaklar...”

Ö27-E: “...öğretmenin rehber öğrencinin öğretmen olmasına fırsat verebilecek en uygun ortamlardan biri sosyal bilgiler laboratuvarlarıdır. Burada öğrencilerin kendilerini ifade edebilmeleri için gerekli alt yapı mevcuttur...”

Duyuşsal Özellik Açısından Görüşler:

Ö25-E: "...laboratuvara gelirken öğrencinin duyduğu heyecan ve sevincin, normal sınıflarda pek nadir görülen bir durum haline gelmiş olması bile laboratuvarın önemli olduğunun en basit kanıtıdır."

Öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda laboratuvar ortamında malzeme çeşitliliğinin ve malzemeye ulaşım imkânının fazla olması, laboratuvarı sınıf düzeninde ayıran en belirgin özelliklerinden biri olduğunu öne çıkarmaktadır. Öğrencilerin deneyimleyerek konuyu öğrenebilmesi laboratuvarın kullanılabilirliğini ve verimini arttırmaktadır.

4. Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Oluşturulmasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlara Yönelik Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi, "Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sosyal bilgiler laboratuvarlarının oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken hususlara ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?" şeklinde olup öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda kategori ve kodlar oluşturularak kodlar frekans değerleriyle beraber Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Sosyal bilgiler laboratuvarlarının oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken hususlara yönelik öğretmen görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	F
Mekana ve İmkana Yönelik	Laboratuvar Açısından	Tasarım düzenli olmalı	12
		Kullanışlı olmalı	8
		Güvenlik önlemleri alınmalı	3
		Makan seçimine dikkat edilmeli	2
		Teknolojiye uygun olmalı	2
	Materyal Açısından	Tam donanımlı olmalı	5
		Konu kazanımlara ile örtüşmeli	4
		Ulaşılabilir materyaller yer almalı	4
		Düzele uygun olmalı	2
		İlgi çekici materyaller yer almalı	2
Eğitim Öğretim Sürecine Yönelik	Ders Açısından	Plan programa uygun olmalı	2
		Konu kazanıma uygun olmalı	1
	Öğrenme Açısından	Yaparak yaşayarak öğrenmeyi desteklemeli	2
		Somutlaştırma sağlamalı	1
		Kalıcı öğrenmeyi desteklemeli	1
		Bireysel öğrenmeyi desteklemeli	1
		Yapılandırıcılığa uygun olmalı	1
	Öğrenci Açısından	Dikkat dağınıklığı oluşturmamalı	4
		Düzele uygun olmalı	2
		Bireysel farklılıklar gözlemlenmeli	2

*Bazı kodlara birden fazla öğretmen yanıt verdiğinden toplam sonuç katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 5 incelendiğinde, öğretmenlerin sosyal bilgiler laboratuvarlarının oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken hususların neler olduğunu yönündeki düşünceleri iki tema, beş kategori ve yirmi kod altında birleştirilmiş olup, öğretmenlerin tamamına yakınının "laboratuvar açısından" kategorisi üzerinde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Öğretmenlerin üçte ikisine yakınının "materyal açısından" kategorisi üzerinde yoğunlaştığı bu kategorileri sırası ile "öğrenci açısından, öğrenme açısından ve ders açısından" kategorilerinin takip ettiği tablodan anlaşılmaktadır.

Sosyal bilgiler laboratuvarlarının oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken hususların neler olduğuna ilişkin örnek öğretmen görüşlerinden bazıları şu şekildedir.

Laboratuvar Açısından Görüşler:

Ö12-E: "Öncelikle laboratuvarın fiziksel açıdan biraz büyük olması gerekir. Öğrencilerin bu ortamda daha kolay hareket edebilme imkânı olması elzemdir. Araç gereç ve materyallerin iç içe olmaması gerekir..."

Ö17-E: "Okulda sıfırdan bir sosyal bilgiler laboratuvarı oluşturulacaksa, laboratuvarın geniş bir alanda düzenlenmesi gerek donanım yazılım gerekse kazanımlara uyumlu materyallerin alt yapısının oluşturulmasına dikkat ederdim. Laboratuvar içerisindeki materyallerin zarar görmemeleri için materyallerin muhafaza edilebileceği ve öğrencilerim materyalleri görebileceği dolap düzeni ayarlanmasına dikkat ederdim."

Ö18-K: "...öğrencilerin güvenliği için tehlike oluşturabilecek materyallere uyarı işareti koyardım. Dolap gibi sabitlenmesi gereken materyalleri sabitledim, prizlerin korumalı kapaklarının olmasına dikkat ederdim..."

Ö8-E: "Laboratuvarın güneş gören bir cephede olmalı yönleri anlatırken güneşten faydalanılabilir. Aydınlatma sistemi ve perde sistemi görüntü izletmeye uygun olmalı. Fen laboratuvarlarında olduğu gibi içerisinde musluk bulunmalı. Kalabalık sınıflara uygun oturma düzenine göre ayarlanabilmeli..."

Ö29-E: "...laboratuvarın alt yapısının gelişen teknolojiye uygun şekilde kurulmasına dikkat ederdim. İnternet alt yapısının, kamera sisteminin, akıllı tahta ve üç boyutlu materyallerin olmasına özen gösterirdim..."

Materyal Açısından Görüşler:

Ö16-K: "...laboratuvar materyal yönünden eksik olmamalı içerisinde haritalar, afişler, modeller, küreler, akıllı tahta, tarihi şahsiyetlerin posterleri ve daha birçok yönden tam donanımlı olmalı..."

Ö11-E: "...öğretmen yeri geldiğinde elinin altında olan materyali konuyu en iyi yansıtacak şekilde öğrenciyi de işin içine katarak sunabilmesine imkân sağlayan bir yapıda olmasına özen gösterirdim..."

Ö6-K: "...öğrenciler laboratuvar ortamında materyalleri kullanarak dersi işlemesi laboratuvarın en önemli artılarındandır yoksa dolaplarda duran, öğrencilerin sadece gördüğü malzemelerin ders için bir katkısı olmaz..."

Ö2-E: "...laboratuvarda sosyal bilgiler dersini 5. sınıftan 7. sınıfa kadar farklı konu ve seviyede öğrenciler takip etmekte bu sebepten materyal çeşitliliğinin fazla olması ve seviyeye uygun olmasına özen gösterirdim."

Ö13-K: "...öğrencileri motive eden onlarda merak uyandıran görsel işitsel materyaller kullanılmalıdır."

Ders Açısından Görüşler:

Ö3-K: "...ders programının, dersin laboratuvara uygun bir şekilde işlenmesine ve düzensizliğe mahal vermeyecek biçimde oluşturulmasına dikkat edilmesi gerekir."

Ö14-E: "...dersin ana amaçlarından biri olan iyi bir insan ve vatandaş olmaları için çocuklar yönlendirilerek beraberce kurallar konularak sınıf anayasası oluşturulmalı..."

Öğrenme Açısından Görüşler:

Ö23-K: "Öğrenciye bilgiyi sunarken, onların etkin olduğu bir yapıda konulara katılması, deneyimleyerek öğrenmesi, bilgiye ulaşırken anında dönüt düzeltme alması önemlidir."

Ö5-K: "Laboratuvar oluşturulurken dikkat edilmesi gereken en önemli husus ders içeriğinde bulunan, öğrencilerin algılamada problem yaşadığı soyut kavramların materyal desteğiyle anlatılarak somuta dönüştürülmesi gerekmektedir."

Ö30-E: "...öğrenci ne kadar çok derse dâhil edilir, etkinliklere katılırsa öğrendiği konuları unutmaması daha zor olacaktır. Laboratuvar bu uygulama için en elverişli ortamdır..."

Ö15-K: "...ders dışı zamanlarda öğrencilerin kontrollü bir şekilde laboratuvarı kullanması sağlanarak bireysel olarak öğrenmelerine de fırsat verilmeli."

Ö24-E: "...öğretmen öğrencinin bilgiyi keşfetmesine imkân sağlayarak onu işe koşarak öğrendiklerinin yaşamında da etkili olabileceğini laboratuvar ortamında daha etkin bir şekilde sunar."

Öğrenci Açısından Görüşler:

Ö7-K: "...öğrencilerin dikkatlerini dağıtmayacak materyallerin ortamda bulundurulmamasına ancak kolay ulaşılabilir bir yerde saklanmasına ve gizil öğrenmeyi sağlayacak resim ve afişlerin duvarlarda yer almasına dikkat ederdim..."

Ö22-K: "...öğrencilerin laboratuvarda kullanılan araç gereçlerin ne işe yaradığının öğretmen tarafından önceden anlatılması ve konuyu en uygun materyalin tercih edilmesi önem arz etmekte..."

Ö19-K: "...her öğrencinin öğrenme hızı, ilgi ve yetenekleri birbirinden farklılık göstermektedir. Sınıf ortamında olduğu gibi laboratuvarda işlenen derste bu durum göz ardı edilmemeli öğrencilerin kendilerini ifade etmelerine imkân verilmelidir."

Bir laboratuvar oluşturulurken, laboratuvarın tasarım ve kullanışlı olması, malzeme açısından donanımlı ve düzeye uygun materyallerin tercih edilmesi, laboratuvar ortamının öğrencilerin dikkatini dağıtmayacak şekilde olması öğretmenlerin dikkat etmesi gereken hususlardandır.

5. Okulların Yapısının Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarına Uygunluğuna Yönelik Bulgular

Araştırmamızın beşinci alt problemi, "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okulların yapısının sosyal bilgiler laboratuvarlarına uygunluğuna ilişkin görüşleri nelerdir?" şeklinde olup öğretmenlerin vermiş

oldukları yanıtlar doğrultusunda kategori ve kodlar oluşturularak kodlar frekans değerleriyle birlikte Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Okulların yapısının sosyal bilgiler laboratuvarına uygunluğuna ilişkin öğretmen görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	F
Olumsuz Özellikler	Yetersizlik	Fiziki yetersizlik	14
		Derslik yetersizliği	6
		Öğrenci sayısının fazlalığı	5
		Materyal ve alt yapı eksikliği	2
		Maddi problemler	2
Öneri	Tavsiye	Önceden planlama yapılmalı	2
		Derse özgü laboratuvar oluşturulmalı	1
		Laboratuvarların yan yana olması sağlanmalı	1

*Bazı kodlara birden fazla öğretmen yanıt verdiğinden toplam sonuç katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 6, incelendiğinde öğretmenlerin okulların yapısının sosyal bilgiler laboratuvarı için uygun olup olmadığına yönelik görüşleri iki tema, iki kategori ve sekiz kod altında birleştirilmiştir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun “yetersizlik kategorisi” üzerine yoğunlaştıkları görülmekte ve belirli tavsiyeler dikkate alınmak sureti ile okullarda sosyal bilgiler laboratuvarlarının kurulabileceğine ilişkin fikir belirttikleri tablodan anlaşılmaktadır. Okulların “fiziki yetersizlik, derslik yetersizliği, maddi sıkıntılar, öğrenci sayısının fazlalığı, materyal ve alt yapı yetersizliği” sebeplerinden dolayı sosyal bilgiler laboratuvarları için uygun olmadığı, öğretmenlerin yoğunlaştığı görüşler arasındadır.

Öğretmenlerin konuya ilişkin belirtmiş oldukları örnek görüşlerinden bazıları şu şekildedir.

Yetersizlik Açısından Görüşler:

Ö17-E: “Maalesef okullarımızda derslik dışında kullanımı önem arz eden temizlik odası, idare odası, konferans salonu gibi alanların bile olmaması sosyal bilgiler laboratuvarı oluşturma fikrini de ilk etapta akla getirmemektedir...”

Ö16-K: “...öğrenci sayılarının fazlalığı nedeniyle derslik ihtiyacının yeteri kadar karşılanamadığı ortamlarda sosyal bilgiler laboratuvarına uygun alandan bahsetmek oldukça abes kaçmakta...”

Ö9-K: “...görev yaptığımız bölgenin genç nüfusunun fazla olması sebebiyle sınıf mevcutlarının da fazla olması ve boş alanların daha çok normal sınıf düzenine çevrilerek sınıf sayılarını azaltmaya yönelik bir uygulama olması sosyal bilgiler laboratuvarı kurulması için engel teşkil etmektedir.”

Ö28-E: “...yeni yapılan okullarda dahi planlama içerisinde fen laboratuvarları hariç diğer dersler için oluşturulabilecek bir ders laboratuvarı yapısı ve malzeme bulunmamakta...”

Ö13-K: “...okullarda uygun ortamlar bulunsa dahi o alanı laboratuvara dönüştürmek için maddi açıdan oluşacak ihtiyaçlara ilçe milli eğitimlerin sesiz kalması okulunda bir yere kadar imkânının olması laboratuvar oluşturma önündeki başka bir engeldir.”

Tavsiye Yönünde Görüşler:

Ö22-K: “Okulların yapısı ve fiziki ortamları yeni bir ortaokul açılırken yada mevcut okul eğitime devam ederken okul içinde sosyal bilgiler laboratuvarı için gerekli bölüm ayrılarak ona göre inşa edilmesinin yararlı olacağını düşünüyorum.”

Ö3-K: “...derslik sayısı fazla olan okullarda her sınıf düzeyinde altı ve daha fazla şubesi olan okullar her bir şubeyi derse özgü laboratuvar olarak düzenleyebilir.”

Ö1-E: “...oluşturulan laboratuvar sınıfları ayrı bir alanda ve yan yana olmalı böylece disiplinler arası kazanımlarında kazandırılmasına da daha elverişli yapıda olur.”

Öğretmenlerin belirtmiş oldukları görüşler ışığında özellikle okulların fiziki yapıları ve öğrenci sayıları derse özgü bir laboratuvar oluşturulmasını imkânsız hale getirmekte, maliyet ve gerekli materyalin kısıtlı olması durumu daha zor hale sokmaktadır.

6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Önemine İlişkin Düşüncelerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın altıncı alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının önemine ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklinde olup öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda kategori ve kodlar oluşturularak kodlar frekans değerleriyle birlikte Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Sosyal bilgiler laboratuvarlarının önemine ilişkin öğretmen görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	F
Eğitim Öğretim Odaklı	Eğitim ve Öğretim Açısından	Öğrenme çıktıları kazandırması açısından önemli	30
		Öğrenci merkezli eğitimi sağlaması açısından önemli	2
		Ekonomiklik sağlaması açısından	2
		Verimli eğlenceli ders ortamı oluşturması açısından önemli	1
		Farklı ortamlar sağlayarak öğretimi zenginleştirilmesi açısından önemli	1
Öğrenci Odaklı	Öğrenme Açısından	Tutum ve motivasyonu artırması açısından önemli	8
		Somatlaştırma yapılabilmesini sağlaması açısından önemli	7
		Yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlaması açısından önemli	7
		Kalıcı öğrenmeyi sağlaması açısından önemli	7
		Başarma duygusunu kazandırmaya yardımcı olması açısından önemli	3

*Bazı kodlara birden fazla öğretmen yanıt verdiği için toplam sonuç katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 7 incelendiğinde, öğretmenlerin sosyal bilgiler laboratuvarlarının önemine yönelik vermiş oldukları yanıtlar iki tema, iki kategori ve on kod altında birleştirilmiş olup, öğretmenlerin tamamının sosyal bilgiler laboratuvarlarını önemli buldukları görülmektedir. Öğretmenlerin tamamı sosyal bilgiler laboratuvarlarının eğitim ve öğretim boyutundaki işlevini dikkate alarak görüş belirtmişlerdir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu laboratuvarların öğrenme açısından işlevini ön planda tutarak fikirlerini beyan ederken, sosyal bilgiler laboratuvarlarının önemini eğitim ve öğretim kategorisi altında "öğrenme çıktıları kazandırması açısından, öğrenci merkezli eğitim sağlaması açısından, ekonomiklik sağlaması açısından, verimli ve eğlenceli ders ortamı oluşturması açısından, farklı ortamlar sağlayarak öğretimi zenginleştirilmesi açısından" kodları altında ifade ettikleri, öğrenme açısından kategorisi altında ise "kalıcı öğrenmeyi sağlama, somatlaştırma yapabilme, yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlama, tutum ve motivasyonu artırma, başarma duygusunun kazanılmasına yardımcı olma" kodları altında laboratuvarların önemini öğrenci odaklı düşünerek, öğrenciler üzerindeki katkısına dikkat çekerek ifade ettikleri tablodan anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin soruya ilişkin belirtmiş oldukları örnek görüşlerinden bazıları şu şekildedir

Eğitim ve Öğretim Açısından Görüşler:

Ö25-E: "Öğrenmede kalıcılık ve derse ilginin artması bakımından önemli buluyorum. Dünyayı tanımayan, çevresini okuyamayan, insanı bilmeyen bir birey kendi varlığından da bihaber olacaktır. Sosyal bilgiler dünya ile çevre ile insan ile ilişkili en temel en vicdani derstir. Bu anlamda sosyal hayatın içinde daha etkin şekilde var olmak bizle mümkün diye düşünüyorum."

Ö10-E: "...öğrenciyi derste daha etkin daha aktif hale getirmek için dersin kendisine ait bir laboratuvarının olması büyük fayda sağlayacaktır."

Ö5-K: "...öğrenmenin daha anlamlı olduğu laboratuvar ortamında birkaç defa anlatılarak öğretilebilecek bir durum materyal desteği ve öğrenci katılımının yoğun olması ile bir seferden öğretilir."

Ö8-E: "...ders sadece ders kitabında işlendiği zaman bir süre sonra sıkıcı olabiliyor fakat laboratuvar ortamında işlenecek bir ders öğrencilere farklı bir ortam havası yaşattığı için daha eğlenceli ve faydalı geçebilir."

Ö3-K: "...öğrencilerin hep aynı ortamda derse katılmaları monoton bir hal almakta ve ilgilerini çabuk kaybetmelerine neden olmakta, buna karşın laboratuvar ortamı içinde barındırdığı materyaller sayesinde öğrencilerin kolay kolay sıkıldıkları bir alan olmaktan kendini koruyabilmekte..."

Öğrenme Açısından Görüşler:

Ö23-E: "...hem öğretmen hem de öğrenci için derse yönelik farklı bir ortam sunması derse olan ilginin ve motivasyonun artmasına böylece doğru orantılı olarak ders başarısının da artmasına katkı sağlayacaktır."

Ö29-E: "...öğrenciler ders esnasında gördükleri soyut konuları tam kavrayamadıkları için laboratuvar ve içerisindeki materyaller yardımıyla konular somuta taşınmış olacak ve daha iyi anlamlandırılacaktır."

Ö2-E: "...öğrendiklerini hayatında azda olsa uygulayabilen öğrenci, bu uyguladığı konular hakkında ömür boyu unutamayacağı bilgi ve tecrübeye sahip olur..."

Ö11-E: "...her öğrencinin anlama şekli farklı bazı öğrenciler işiterek, bazıları görerek, bazıları dokunarak, bazı öğrenciler okuyarak anlar böylece öğrendiklerini daha iyi pekiştirirler işte laboratuvar bunların hepsini sunduğu için gereklidir."

Ö13-K: "...laboratuvarda öğrencilerin bir şeyler yapabilmesi onların özgüvenini arttırmakla beraber başarma duygusunu da yaşatacaktır..."

Öğretmenlerin tamamı sosyal bilgiler laboratuvarlarını ders açısından önemli bulmakta. Laboratuvar sayesinde öğrencinin bir şeyler üretebilmesi ile kalıcı öğrenmelerin yolunun açılacağı ve derse karşı öğrencilerin ilgi ve motivasyonlarının artacağı görüşleri ön plana çıkmaktadır.

7. Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Öğretmen Tutum ve Başarısına Etkisine Yönelik Bulgular

Araştırmanın yedinci alt problemi, "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğretmen tutum ve başarısına etkisine yönelik görüşleri nelerdir?" şeklinde olup öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda kategori ve kodlar oluşturularak kodlar frekans değerleriyle beraber Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğretmen tutum ve başarısına yönelik görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	F
Öğretmen ile ilgili	Öğretmen Gelişimi	Öğretmen başarısı artar	8
		Rahat ve olumlu ortam sağlar	7
		Mesleki gelişim ve doyum sağlar	4
		Tertip düzen getirir	2
		Ders hazırlığını kolaylaştırır	2
		Sınıf yönetim becerisi kazandırır	1
Öğretim ile ilgili	Öğrenci Gelişimi	Kalıcı ve anlamlı öğrenme sağlar	5
		Verimli ders ortamı sağlar	3
	Duyuşsal Özellik	Motivasyonu artırır	11
		Aidiyet duygusu kazandırır	7

*Bazı kodlara birden fazla öğretmen yanıt verdiği için toplam sonuç katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 8 incelendiğinde sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğretmen tutum ve başarısına etkisine ilişkin öğretmen görüşlerinin iki tema, üç kategori ve on kod altında birleştirildiği görülmektedir. Tablada öğretmenlerin yarısından fazlasının "duyuşsal özellik" kategorisi üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Öğretmenlerin yarısına yakınının ise "öğretmen gelişimi" kategorisi üzerine yoğunlaştığı daha sonra ise bu kategorileri "öğretmen gelişimi" kategorisinin takip ettiği tablodan anlaşılmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğretmen gelişimi üzerinde "rahat ve olumlu ortam sağlaması, tertip düzen getirmesi, mesleki gelişim ve doyum sağlaması, ders hazırlığını kolaylaştırması" gibi sebeplere dayandırarak öğretmen tutum ve başarısına etki ettiğini düşündükleri, öğretim teması altında sağlıklı bir şekilde dersin işleyişini kolaylaştırdığı ve dolayısı ile de öğrenci gelişimine katkı sağladığı buradan hareketle dersin sağlıklı bir şekilde işlenmesinin öğretmen başarısındaki etkisini ön plana alarak görüş bildirdikleri, duyuşsal anlamda da aidiyet duygusunun kazanılmasına, tutum ve motivasyonun gelişimine yardımcı olduğundan dolayı öğretmen tutum ve başarısını artırdığı yönünde görüş belirttikleri anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin konuya ilişkin belirtmiş oldukları örnek görüşlerden bazıları şu şekildedir.

Öğretmen Gelişimine Yönelik Görüşler:

Ö18-K: "...laboratuvarda öğretmen dersi ile ilgili materyallere sahip olması öğretmenin dersi daha verimli işlemesini sağlar, verimli geçen her ders öğretmenin başarısına olumlu anlamda katkıda bulunur."

Ö9-K: "Öğretmenin kendine ait sınıfının olması hemen hemen bütün öğretmenlerin isteyeceği bir uygulamadır. Öğretmen bu ortamda kendisini daha rahat hissedebileceği gibi konuları da daha rahat ve etkili anlatabilecektir."

Ö25-E: "...şahsen böyle bir sınıfta ders anlatmak, ibadet gibi bir şey olmalı. Dünyanın hareketlerini anlatırken bir elime tavandan sarkan dünyayı almak ve güneşi elimdeki kumanda ile yakarak hatta güneş patlamalarını bile göstererek bir dersi işlemek harika olurdu."

Ö3-K: "...öğretmen laboratuvardaki malzemeleri kendi ihtiyaçlarına göre düzenleyerek yeri geldiğinde pratik şekilde kullanabilir..."

Ö2-E: "...öğrenciyi laboratuvar ortamında işin içine daha çok katma, yeni yöntem ve tekniklere hâkim olma, materyali iyi tanıma ve kullanma gibi bütün bu durumlar öğretmenin derse hazırlıklı gelmesini mecburi kılar..."

Ö30-E: "...öğretmenin kendine ait bir ortamda sınıfın düzeni, yönetimi ve kontrolünü normal bir sınıfa göre daha rahat ve etkili şekilde sağlayabilir..."

Öğrenci Gelişimine Yönelik Görüşler:

Ö1-E: "...öğretmen kazanımları daha etkili şekilde aktarır. Somut şekilde konular öğrencilere sunulur. Öğrenci yeri geldiğinde uygulamalı olarak konuyu pekiştirir."

Ö23-E: "...derse özgü materyallerle desteklenmiş bir ortam, öğretmenlere araç gereç zenginliği sunarak daha geniş bir hareket ortamı sağlar ve dersin kalitesi de yükselir..."

Duyuşsal Özellik Açısından Görüşler:

Ö6-K: "...öğrencilerin kazanımları kavramaları ve geri dönüt verebilmeleri, öğretmenin kendisini mutlu hissetmesine ve motivasyonunun üst seviyede olmasına pozitif etki eder."

Ö15-K: "...kendi evim kendi odam gibi hissetmem, yeri geldiğinde kendim de eksik bazı materyalleri laboratuvara alıp koymam, onları kontrol edip korumam en önemli görevlerden biri..."

Öğretmenler vermiş oldukları cevaplar ile sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğretmen tutum ve başarısına pozitif yönde katkı sağladığına, öğretmenin kendine ait bir ortamının olması başarıyı da beraberinde getireceğine değinmişlerdir.

8. Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Öğrenci Tutum ve Başarısına Etkisine Yönelik Bulgular

Araştırmanın sekizinci alt problemi, "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğrenci tutum ve başarısına etkisine yönelik görüşleri nelerdir?" şeklinde olup öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda kategori ve kodlar oluşturularak kodlar frekans değerleriyle beraber Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğrenci tutum ve başarısına etkisi hakkında görüşler

Tema	Kategori	Kodlar	F
Öğrenci ile ilgili	Öğrenci Gelişimi	Akademik başarı artar	14
		Yaparak yaşayarak öğrenme sağlar	14
		Doğrudan gözlem sağlar	3
		Somutlaştırmayı sağlar	3
		Derse hazırlığı sağlar	2
		Aktif katılım artar	2
	Duyuşsal Özellik	Tutum, motivasyon ve ilgi artar	16
		Hayal dünyası gelişir	2

*Bazı kodlara birden fazla öğretmen yanıt verdiği için toplam sonuç katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 9 incelendiğinde, sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğrenci tutum ve başarısına etkisi hakkında görüşler bir tema, iki kategori ve sekiz kod altında birleştirilmiş olup, bazı kodlara birden fazla öğretmenin yanıt vermesinden dolayı öğretmenlerin "öğrenci gelişimi" kategorisi üzerinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin yarısından fazlasının "duyuşsal özellik" kategorisine ilişkin görüş belirttikleri, öğrenciler üzerinde duyuşsal anlamda tutum, motivasyon ve ilginin artmasında sosyal bilgiler laboratuvarlarının önemli görüldüğüne ilişkin fikirler üretildiği tablodan anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin konuya ilişkin belirtmiş oldukları örnek görüşlerden bazıları şu şekildedir.

Öğrenciye Etkisine Yönelik görüşler:

Ö28-E: "...öğrencinin çevresi ders ile ilgili mesajların yoğun olduğu farklı bir ortam ile donatılmış olacağından ve birçok olay ve süreci kendi gözlemleri ile fark edecek olması, birçok modeli inceleme imkânı bulması başarısını da arttıracaktır..."

Ö16-K: "...öğrenci doğrudan gözlemlerle, modellerle, simülasyonlar ve arttırılmış gerçeklik uygulamalarıyla ya da konu ve kazanımlara uygun afiş ve haritaların kullanarak derse odaklanması öğrenmenin kalıcılığını arttıracaktır..."

Ö7-K: "...materyal çeşitliliğinin fazla olması ve kullanmaya uygun ortamının olması, öğretmenin konuyu anlatıp öğrencilere göstermesi ve onlardan da yapmalarını istemesi, onlara geri dönüt vermesi..."

Ö9-K: "Laboratuvar havasıyla öğrenciyi zaten etkisi altına alacaktır. Öğrenci bu ortamda dersi soyut olmaktan çok somut olarak yaşayabilecek, normal sınıf ortamında duyarak anlamaya çalıştığı birçok konuyu laboratuvar ortamında görerek ve uygulayarak öğrenecektir."

Ö17-E: "Öğrenci dersini laboratuvar ortamında işleyeceğini bilmesiyle beraber daha istekli ve hevesli olmakta, derse daha hazır bir şekilde gelmektedir..."

Ö2-E: "Öğrenciler sadece sunuş yoluyla öğretimden kurtulup pasif durumdan çıkarak daha aktif derse katılan, sorular soran, merak eden hale gelecektir..."

Duyuşsal Özelliklere Etkisine Yönelik Görüşler:

Ö18-K: "Sosyal bilgiler dersinin sosyal bilgiler laboratuvarında işlenmesi öğrencinin ilgisini çeker ve bu durum öğrencinin dikkatini artırır, odaklanmasını sağlar. Büyük bir hevesle derse katılan öğrencinin motivasyonu yüksek düzeyde olur..."

Ö12-E: "...öğrencilerin bu ortamda başarı göstermemeleri neredeyse olanaksız çünkü laboratuvar ortamı öğrencilerin zihinlerinde canlandırdıkları o renkli sınıf ortamı kendilerine sunmakta..."

Öğretmenlerin büyük çoğunluğu laboratuvarda yapılacak derslerin öğrencilerin gelişimini etkileyeceği, tutum ve motivasyonlarını arttıracacağı ve buna paralel başarılarının da artacağı görüşündedirler.

9. Sosyal Bilgiler Laboratuvarları ile İlgili Olarak; Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve Okul İdaresinin Görevlerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın dokuzuncu alt problemi, "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarları ile ilgili olarak; Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve Okul idaresinin görevlerine ilişkin görüşleri nelerdir?" şeklinde olup öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda kategori ve kodlar oluşturularak kodlar frekans değerleriyle beraber Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Sosyal bilgiler laboratuvarları ile ilgili olarak milli eğitim bakanlığı'nın ve okul idaresinin görevlerine yönelik öğretmen görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	F
MEB	Ekonomik Etkenler	Fiziki alt yapı sağlamalı	14
		Materyal desteği sağlamalı	9
	Eğitimsel Etkenler	Planlama ve bütçe oluşturmali	6
		Hizmet içi eğitim verilmeli	3
	Yasal Etkenler	Kanuni düzenleme yaparak laboratuvar ları yaygınlaştırmalı	3
Okul İdaresi	Fiziki ve Yasal Etkenler	Teşvik ederek ve girişimde bulunulmalı	18
		Kaynak sağlamalı, planlama yapmalı	10
		Düzen, tertip, takip oluşturmali	5

*Bazı kodlara birden fazla öğretmen yanıt verdiğiinden toplam sonuç katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 10 incelendiğinde, sosyal bilgiler laboratuvarlarıyla ilgili Milli Eğitim Bakanlığı ve okul idarelerine düşen görevler iki tema, dört kategori ve sekiz kod altında birleştirilmiş olup, bazı kodlara birden fazla öğretmenin yanıt verdiği tablodan anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin Milli Eğitim Bakanlığının görevlerini "ekonomik etkenler, eğitimsel etkenler ve yasal etkenler" kategorileri altında düşünerek ifade ettikleri, okul idaresinin görevlerini ise "fiziki ve yasal etkenler kategorisi altında düşünerek ifade ettikleri görülmektedir. Fiziki alt yapının sağlanmasında, materyal desteği sağlanmasında, kanuni düzenlemeler yaparak laboratuvarların yaygınlaştırılmasının sağlanmasında, planlama ve bütçe oluşturmada Milli Eğitim Bakanlığının görev ve sorumlulukları arasında olduğunu öğretmenler ifade etmişlerdir. Okul idaresinin sosyal bilgiler laboratuvarları ile ilgili görev ve sorumluluklarını ise fiziki ve yasal etkenler kategorisi bünyesinde "kaynak sağlama, planlama yapma, düzen, tertip, takip oluşturma, teşvik etme ve girişimde bulunma" faktörlerine bağlayarak ifade ettikleri anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin konuya ilişkin belirtmiş oldukları görüşlerden bazıları şu şekildedir.

Milli Eğitim Bakanlığına Yönelik Görüşler:

Ö6-K: "Milli Eğitim Bakanlığı öncelikle okulların fiziki yapılarını laboratuvar oluşturmaya uygun hale getirmeli. Yeni yapılan veya yapılması planlanan okullarda laboratuvar olabilecek alanların önceden belirlenmesi ve alt yapılarının buna göre oluşturulması sağlanmalıdır..."

Ö12-E: "...her türlü araç gereç, materyal ve özellikle internet ve bilgisayar alt yapı desteğini sağlamalı, belirli dönemlerde eksilen ve yenilenen malzemeleri okullara göndermelidir..."

Ö25-E: "Ciddi bir planlamayla her okula standart bir laboratuvar kurulması gerektiğini düşünüyorum. Fırsat eşitliğini bu noktada önemsiyorum. İşin uzmanı olan kişiler ile çalışıp ehil kişilerin projeye hâkim olmasının sağlanması gerektiğine inanıyorum. Tasarımı, materyali, duvarları, pencerelerine kadar düşünülen bir laboratuvar ortamının sağlanması için maddi boyutun da iyi planlanması gerektiğini düşünüyorum..."

Ö3-K: "...üniversitelerde örnek laboratuvar sınıflar oluşturularak öğretmen adayları bu laboratuvarlarda uygulamalı olarak ders anlatmasına fırsat verilmeli, görevdeki öğretmenlere ise hizmet içi seminerlerle derse özgü laboratuvarı en aktif şekilde nasıl kullanabileceği yönünde eğitimler verilmelidir."

Ö10-E: "Bakanlık işin üzerine ciddi şekilde yoğunlaşarak, laboratuvar açılması için önerilerde bulunmak yerine gerekli kanuni düzenlemeler yaparak laboratuvar oluşturulmasını zorunlu koşup gerekli destekleri sağlamalıdır..."

Okul İdarelerine Yönelik Görüşler:

Ö14-E: "...okul idareleri kendilerine bu fikirle gelen öğretmenleri desteklemeli, laboratuvara dönüştürülebilecek uygun alanları belirleyip oluşturmak için harekete geçmelidir."

Ö29-E: "Okul idareleri laboratuvar oluşturulması konusunda istekli olan öğretmenleri desteklemeli, ilgili yazışmaları yaparak üst makamlara bildirmelidir."

Ö6-K: "...okulda laboratuvar yoksa yerel imkânlarla okulun fiziki yapısına uygun olarak laboratuvar oluşturulmalı, eğer fiziki yapı uygun değilse okul bahçesinde uygun bir alana konteynırdan laboratuvar oluşturulmalıdır."

Ö15-K: "...okulda laboratuvar var ise malzeme ihtiyacı, temizlik ve düzeni sağlanmalı. Teneffüslerde sınıf değişiminde yaşanacak kargaşa ve gürültüye mahal vermemeli..."

Öğretmenler, laboratuvarların oluşturulmasında Milli eğitim Bakanlığı'na düşen görev ve sorumlulukları "fiziki alt yapının oluşturulmasının sağlanması ve malzeme desteğinin sağlanması" yönünde ağırlıklı olarak ifade ederken, okul idarelerine düşen görev ve sorumlulukları ise; "planlamanın iyi yapılması ve gerekli girişimlerde bulunularak gönüllü öğretmenlerin teşvik edilmesinin sağlanması" na bağlayarak ifade ettikleri anlaşılmaktadır.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde; sosyal bilgiler öğretiminde sosyal bilgiler laboratuvarlarının kullanılmasının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi neticesinde, elde edilen bulguların sonuçlarına, daha önceden yapılan çalışmalara ve önerilere yer verilmiştir.

Araştırmanın birinci alt problemi, "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarına ilişkin görüşleri nelerdir?" şeklindedir. Öğretmenlerin alt probleme ilişkin vermiş oldukları yanıtlar iki tema, yedi kategori ve yirmi kod altında toplanmıştır. Kodların frekans değerleri incelendiğinde, öğretmenlerin çoğunluğunun laboratuvarın gerekli olduğu görüşünde oldukları belirlenmiştir. Gerekli olduğunu ifade eden öğretmenler gerekliliğin nedenlerini ise laboratuvarın kalıcı ve anlamlı öğrenmeyi desteklediği, öğrenilen bilgilerin öğrenciler tarafından rahat bir şekilde somutlaştırılmasının sağlanmasına yardımcı olarak kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesine imkân tanınmasına bağlamışlardır. Literatür incelendiğinde benzer şekilde İnel, Üztemur & Gökalp (2018) çalışmalarında, dersliklerde yer alan materyal çeşitliliği sayesinde öğrencilerin aktif olarak derslere katıldıkları ve anlamlı öğrenmeleri bu derslikler sayesinde daha iyi gerçekleştirdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Benzer bir bulgu Sayar (2016) çalışmasında da mevcuttur. Özyürek vd., (2016), branş derslik sisteminin dersle ilgili uygulama ve çalışmalarını gerçekleştirebilecekleri uygun ortamlar olduklarını ifade etmişlerdir. Bazı öğretmenlerin ise birinci alt probleme ilişkin olumsuz görüş belirttikleri, laboratuvarların kullanılmasının sosyal bilgiler dersi için önemli, gerekli olmadığı görüşünde oldukları belirlenmiştir. Öğretmenler olumsuz görüşlerinin nedenlerini ise laboratuvar ortamında çok sayıda materyalin olmasının dikkat dağınıklığı yaratacağına, ders bitiminde sınıf değişiminden kaynaklanan kargaşaların meydana gelmesine bağlamışlardır. Akşit (2011) yaptığı çalışmada bu görüşü destekler nitelikte sonuçlara ulaşmıştır. Çalışmada bazı öğretmenlerin laboratuvar dersliği uygulamasını desteklerken, bazı öğretmenlerin desteklemediğini, desteklemeyen öğretmenlerin desteklememe nedenini laboratuvar dersliklerinin disiplin vb. sorunlara neden olabilecek yapıda olmasına bağladıkları sonucuna ulaşmıştır. Derse ait bir laboratuvar ortamının olması, dersin materyallerle desteklenerek öğrenciler için soyut kavramları somutlaştırması, yaparak yaşayarak öğrenci merkezli eğitime olanak sağlaması açısından oldukça önemli görülmektedir. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerini laboratuvar ortamında işleme imkânı bulabilmesi eğitim faaliyetlerinde istenilen verimin alınması için oldukça önemli görülmektedir.

Araştırmanın ikinci alt problemi, "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının sahip olması gereken özelliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?" şeklinde olup öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar iki tema, dört kategori ve on üç kod altında birleştirilmiştir. Kodların frekans değerleri incelendiğinde öğretmenlerin ağırlıklı olarak laboratuvarın sahip olması gereken özellikleri oturma

düzeni, teknolojiye uygunluk, tasarım ve konu kazanıma uygunluğu yönünde özelliklere sahip olmalı yönünde düşünerek ifadeler kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler ayrıca derse ait oluşturulan laboratuvarın teknolojiye uygun olması, planlama yaparken oturma düzenine dikkat edilmesi, öğrenci seviyelerine göre çeşitli türden materyallerle donatılması gerekliliği üzerinde de durmuşlardır. Literatür incelendiğinde çalışma sonuçlarını destekler şekilde İbret, Bayraktar & Kocaman (2011) ideal eğitim ortamı olarak sosyal bilgiler branş dersliğinin; içerisinde vitrinli dolap, öğrenci dolabı, projeksiyon cihazı, akıllı tahta, kabartma haritalar, ürünlerin sergileneceği alan, geniş bir ortam ve internet altyapısının olmasının gerekliliği sonucuna ulaşmışlardır. Sosyal bilgiler laboratuvarı; dersin kendisine has içeriğine uygun olarak dizayn edilen, derse özgü öğretim yöntem ve tekniklerinin rahat bir şekilde kullanılmasına müsait olan, materyal çeşitliliği açısından geniş bir ağ barındıran, öğretmenlerin ve öğrencilerin oldukça rahat edecekleri ve dolayısı ile de dersin verimli bir şekilde geçmesini sağlayan mekândır. Laboratuar sadece fen eğitimi derslerinde deney ve gözlemin yapıldığı mekânlar değildir. Her dersin özellikle sosyal bilgiler gibi geniş bir yelpazeye, içeriğe sahip olan, soyut birçok konu ve kavramı barındıran, sözel olması sebebi ile öğrenci dikkat ve motivasyonunun düşmesinin önemli sorun olarak karşılaşıldığı bir dersin kendine özgü yapı ve de işleyişine uygun bir şekilde, sağlıklı ve başarılı öğrenmelerin gerçekleşmesine hizmet edecek ders laboratuvarına ihtiyacı vardır. Yapılan araştırmada sosyal bilgiler laboratuvarların önemli kabul edildiği ve dersin kendine özgü içeriğine has sahip olması gereken bir takım özelliklerin olduğunu görmekteyiz.

Araştırmının üçüncü alt problemi, "Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sosyal bilgiler laboratuvarlarının sınıf düzeninden ayrılan özelliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?" şeklinde olup öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplar iki tema, altı kategori ve yirmi kod altında toplanmıştır. Kodların frekans değerlerine bakıldığında öğretmenlerin "laboratuvar ortamında materyal çeşitliliğinin fazla ve materyallerin ulaşılabilir olmasının, laboratuvarda gerçekleşen öğrenmelerin yaparak yaşayarak öğrenmeye teşvik edici ve anlamlı olmasının, öğrencilerin normal sınıf düzenine göre laboratuvar ortamında ders işlemeye daha hevesli ve istekli olmasının" Sosyal bilgiler laboratuvarlarının sınıf düzeninden ayrılan özellikleri olarak ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Özyürek, Pınarkaya & Taş (2016) yaptıkları çalışmada, derslik sisteminin şube sistemine göre öğrenci başarısında anlamlı bir artışın meydana geldiğini ifade etmişlerdir. Erdoğan (2009) çalışmasında branş derslik sisteminin kendine has donatılmış hali ile sunduğu imkanları sayesinde dersin normal sınıf düzenine göre daha verimli bir ortamda işlenmesine imkan sağladığı sonucuna ulaşmıştır. Sosyal bilgiler dersine ait bir laboratuvarının olması kullanışlılığın yanı sıra materyal çeşitliliğinden kaynaklı dersin kendine özgü havasının teneffüs edilmesine ve dolayısıyla da aidiyet duygusunun kazanılmasına imkân sağlayacaktır.

Araştırmının dördüncü alt problemi, "Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sosyal bilgiler laboratuvarlarının oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken hususlara ilişkin görüşleri nelerdir?" şeklinde olup öğretmen görüşleri iki tema, beş kategori ve yirmi kod altında toplanmıştır. Kodların frekans değerleri incelendiğinde öğretmenlerin yoğun olarak; "laboratuvar oluşturulurken tasarımına, kullanışlı bir ortam olmasına, mekânın tam donanımlı olmasına dikkat edilmesi gerektiği, bunların yanında dikkat dağınıklığına da sebep olmaması gerektiği" yönünde görüş belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde İbret, Bayraktar & Kocaman (2011) yaptıkları çalışmada, oluşturulacak bir branş dersliği için öncelikli olarak iyi bir planlama yapılması, alt yapı sorunun çözülmesi, içerisinde öğrencilerin kullanabilecekleri ve eşyalarını koyabilecekleri dolaplarında bulunması gerektiği sonuçlarına ulaşmışlardır. Oluşturulacak sosyal bilgiler laboratuvarın dersin amacına tam anlamıyla hizmet etmesi, gerek fiziksel gerekse donanımsal açıdan yeterli düzeyde olması öğrenme ortamında verimliliği arttıracaktır.

Araştırmının beşinci alt problemi, "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okulların yapısının sosyal bilgiler laboratuvarlarına uygunluğuna ilişkin görüşleri nelerdir?" şeklinde olup, öğretmen görüşleri iki tema, iki kategori ve sekiz kod altında toplanmıştır. Kodların frekans değerleri incelendiğinde öğretmenlerin mevcut okulların fiziki yapılarının laboratuvar oluşturmak için elverişli olmadığını ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bunun nedenini ise derslik sayılarındaki yetersizliğe ve öğrenci sayılarındaki fazlalığa bağlamışlardır. Benzer şekilde Kıryak & Altun (2019) çalışmalarında, okullarda branş dersliği oluşturulmak istenmesinin önündeki en büyük engelin, okulun fiziki yapısının uygun olmaması ve bu yapıya uygun bir dersliğin oluşturulması için gerekli maddi olanakların yetersiz olması sonucuna ulaşmışlardır. Okullarda branş derslik sistemi için derse özgü bir laboratuvarın bulunması oldukça önemli görülmektedir. Yıllar önce maddi imkânsız ve zorluklar altında yapılmış, eski müfredat, eski anlayışlar,

eski ders programları ve yıllar öncesinin düşünce yapısı çerçevesinde hareket edilerek tasarlanmış okulların fiziki alt yapı, donanım ve derslik sayısının yetersizliği gibi sorunlarından kaynaklı sosyal bilgiler laboratuvarı kurmak için ayrı bir alanın olmaması makul karşılanabilecek bir durum olarak görülebilir. Ancak son yıllarda hizmete açılan birçok yeni okulun, branş dersleri için laboratuvar oluşturulabilecek bir alt yapıda tasarlanmaması bu konuya gereken önemin verilmediğinin bir göstergesi olarak düşünülmektedir. Sosyal bilgiler dersinin kendine has, kendine özgü bir laboratuvara ihtiyacı vardır. Özellikle yeni açılan okulların, branş derslik sisteminin önemine dikkat edilerek tasarlanması, ve okullarda sosyal bilgiler dersine özgü laboratuvarların kurulmasına dikkat edilmesi gerekmektedir.

Araştırmanın altıncı alt problemi, "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının önemine ilişkin düşünceleri nelerdir?" şeklinde olup öğretmen görüşleri iki tema, iki kategori ve on kod altında birleştirilmiştir. Kodların frekans değerlerine bakıldığında, öğretmenlerin tamamının sosyal bilgiler laboratuvarını önemli buldukları görülmektedir. [Erdoğan \(2009\)](#) çalışmasında, sosyal bilgiler sınıfının, dersi daha ilgi çekici bir hale getirdiğini, sınıfta yer alan araç gereçlerin öğrenmeye elverişli bir ortam sunarak dersin daha nitelikli işlenmesini sağladığını ifade ederek çalışmayı destekler sonuçlara ulaşmıştır. [Tarman \(2011\)](#) çalışmasında branş dersliklerinin sadece fen bilimlerine özgü alanlar olarak düşünülmesinin yanlış olduğuna, branş derslik sisteminin diğer dersler içinde faydalı olacağı sonucuna ulaşmıştır. Derse ait laboratuvar; dersi verimli işleme, öğrenilen konunun kalıcı olması, öğrencilerin derse karşı ilgi ve isteğinin artmasını sağlama bakımından oldukça önemli bir görülmektedir. Bu nedenle sosyal bilgiler laboratuvarları öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçlarına hitap edebilecek şekilde düzenlenmelidir.

Araştırmanın yedinci alt problemi, "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğretmen tutum ve başarısına etkisine yönelik görüşleri nelerdir?" şeklinde olup, öğretmen görüşleri iki tema, üç kategori ve on kod altında toplanmıştır. Kodların frekans değerlerine bakıldığında, öğretmenler sosyal bilgiler laboratuvarlarını motivasyonlarını artırarak onlara rahat edebileceği bir ortam sunması, başarıyı olumlu yönde etkilemesi, mesleki gelişime katkı sağlaması, dersin daha verimli işlenmesi açısından önemli olarak değerlendirmişlerdir. [Topçu \(2013\)](#) çalışmasında, öğretmenlerin mesleki gelişimlerinde branş derslik sisteminin etkisinin önemli olduğu, derse ait materyallerin bir arada olduğu bu sınıfların başarıyı da beraberinde getireceği sonucuna ulaşmıştır. [Ersöz \(2012\)](#) çalışmasında branş derslik sisteminin, öğretmenlerin eskiye oranla daha fazla imkana sahip olmalarını sağlayarak derse ve sınıfa karşı aidiyet duygularını arttırdığını ifade ederek çalışma ile benzer sonuçlara ulaşmışlardır. [Özyürek vd., \(2017\)](#) çalışmalarında, öğretmenlerin %79,4'ünün branş derslik sisteminin derse karşı ilgiyi arttıracığı ve böylece öğretmenlerin derslerdeki araç gereç kullanımının artacağı sonuçlarına ulaşmışlardır. Benzer şekilde, [Sayar \(2016\)](#) çalışmasında, branş derslik sisteminin öğretmenlerin motivasyonunu arttırdığı ve mesleki gelişmelerini desteklediği, öğretmenlere esnek, düzenlenebilir ve benimseyebileceği bir ortam sunması bakımından faydalı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenlerin kendilerine ait laboratuvarının olması sorumluluk duygularını arttıracığı gibi öğretmenler laboratuvarda yer alan araç gereçleri düzenleme ve koruma içgüdüsüne sahip olacak, derse özgü birçok materyalden yararlanarak derslerini daha verimli bir şekilde işleyebileceklerdir. Sosyal bilgiler laboratuvarlarının olması sosyal bilgiler öğretmenin kesinlikle mesleki anlamda beklentilerine önemli ölçüde cevap vererek sağlıklı öğretimlerin gerçekleşmesine hizmet edecektir. Bu durum da elbette ki mesleki hazzın artmasına yardımcı olacaktır. Mesleğinden haz duyan bir öğretmenin de mesleğine dört elle sarılarak, severek yapması başarılı ve de sağlıklı eğitim öğretim sürecinin gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Araştırmanın sekizinci alt problemi, "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğrenci tutum ve başarısına etkisine yönelik görüşleri nelerdir?" şeklinde olup, öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar bir tema, iki kategori ve sekiz kod altında toplanmıştır. Kodların frekans değerleri incelendiğinde, öğretmenlerin sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğrenci üzerindeki etkisi hakkında; "öğrencilerin ilgi, istek ve motivasyonlarını arttırdığı, akademik başarılarını yükselttiği, onlara yaparak yaşayarak öğrenme fırsatı sunduğu" yönünde görüş belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Literatür incelendiğinde [Çelikkaya & Kuş \(2009\)](#) yaptıkları çalışmada, sosyal bilgiler dersine özgü bir ortamın, öğrencileri derse karşı daha istekli hale getirdiği, derslerin eğlenceli şekilde işlendiği ve buna paralel olarak öğrencilerin ders başarılarının da arttığı sonucuna ulaşarak çalışma ile benzer sonuçlar elde etmişlerdir. [İbret, Bayraktar & Kocaman \(2011\)](#) çalışmalarında derslik sistemi sayesinde öğrencilerin materyallere ulaşmalarının kolay olması ve materyalleri kullanma fırsatı bulmaları neticesinde derslerin daha verimli geçtiği sonucuna ulaşmışlardır. [İnel, Üztemur & Gökalp \(2018\)](#) çalışmalarında, sosyal bilgiler

dersliklerinin öğrenciler için keyif aldıkları bir ortam olduğunu ve dolayısı ile de derse karşı ilgilerinin arttığı ve hazırbulunuşluklarını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Yapılan araştırma sonuçları gösteriyor ki derse özgü oluşturulabilecek laboratuvarların birçok yönden öğrenci, öğretmen ve okul iklimine olumlu yansımaları olacaktır.

Araştırmanın dokuzuncu alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarları ile ilgili olarak; Milli Eğitim Bakanlığı ve okul idaresinin görevlerine ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklinde olup, öğretmen görüşleri iki tema, dört kategori ve sekiz kod altında toplanmıştır. Kodların frekans değerleri incelendiğinde Milli Eğitim Bakanlığının sosyal bilgiler laboratuvarı oluşturma hususunda fiziki alt yapı desteğini sağlaması, bunun akabinde materyal desteği sağlaması ve iyi bir planlama yapması gerektiği öğretmenlerin yoğunlaştığı görüşler arasında olup, okul idaresi ile ilgili görüşleri arasında da gerek planlama yapma ve kaynak sağlama gerekse girişimde bulunup istekli öğretmenleri teşvik etme konusu öğretmenlerin yoğunlaştığı görüşler arasındadır. Kıryak & Altun (2019) yaptıkları çalışmada, okulda öğrencilerin potansiyellerini daha belirgin ortaya çıkaracağı ve derslerin daha verimli işlenerek ulaşılmak istenen hedeflere daha çabuk ulaşılabilirliğini sağladığı için okul idaresinin öğretmenlerle bir araya gelerek okulda oluşturulacak branş derslik sistemine destek vermesi gerektiği sonucuna ulaşmışlardır. Öğretmenlere göre fiziki alt yapının kurulması ve materyal desteğinin sağlanması kurulacak bir laboratuvarın olmazsa olmaz unsurları arasında görülmektedir. Bunu tek başına bir öğretmenin yapabilme durumu mükün değildir. Her şeyden önce Milli Eğitim tarafından bir planlama yapılmasının ve okul idaresinin de bu durumu desteklemesi gerekmektedir. Ancak birlikte işbirliği içinde, kordineli bir şekilde hareket edilerek sağlıklı bir yol izlenecektir.

Öneriler

- Sosyal bilgiler öğretiminde sosyal bilgiler laboratuvarlarının kullanılmasının öğretmen görüşlerine göre değerlendirildiği bu çalışmanın sonucunda aşağıdaki öneriler dikkate alınabilir.
- Ders laboratuvarları öğrencinin ilgisi çeken, öğrenmelerin kalıcılığını sağlayan aynı zamanda çoğu öğretmen ve öğrencinin okulunda olmasını istediği sınıflar olmasına rağmen hala yok denecek kadar az sayıda olmasının nedenleri üzerine farklı nicel ve nitel çalışmalar yapılabilir.
- Normal sınıf ortamında işlenen dersler ile laboratuvar ortamında işlenen derslerin öğrenciler üzerine etkisi üzerine çalışmalar yapılabilir.
- Branş laboratuvarı uygulamasına geçen okullar ziyaret edilerek bu sınıfların artı ve eksi yönleri yerinde görülerek değerlendirilebilir.
- Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sosyal bilgiler laboratuvarları oluşturulması konusunda daha fazla mali destek ayrılabilir.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Arslan, M. & Ergin, A. (2010). Yabancılar Türkçe öğretiminde görsel ve işitsel araçların etkin kullanımı, *Dil Dergisi*, 147, 63-86
- Akşit, İ. (2011). *İlköğretimde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlar*. (Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çakmak, Ö. (2008). Eğitimin ekonomiye ve kalkınmaya etkisi, *Diyarbakır Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11,33-41.
- Çelikkaya, T. & Kuş, Z. (2009). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları yöntem ve teknikler, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2),741-758.
- Demirel, Ö. & Kaya, Z. (2012). *Eğitim bilimine giriş*.(7.Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- Dinçer, M. (2003). Eğitimin toplumsal değişme sürecindeki gücü, *Ege Eğitim Dergisi*, 3(1), 102-112.
- Erdoğan, M. (2009). *Yapılandırmacı yaklaşıma göre tasarlanmış sosyal bilgiler sınıfına ilişkin öğrenci görüşlerinin incelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Ersoy, M. & Gürgen, L. (2021). Eğitim teknolojileri ile ilgili makalelerin incelenmesi. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12 (2) , 1-16. Erişim: <http://www.e-ijer.com/tr/download/article-file/1733167>
- Ersöz, Y. (2012). *İlköğretim ikinci kademedeki branş derslik sistemi uygulamasına ilişkin idareci, öğretmen ve öğrenci görüşleri (Malatya ve Elazığ Örneği)*, (Yüksek lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Fidan N. K. (2008). İlköğretimde araç gereç kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri, *Kuramsal Eğitimbilim*, 1(1),48-61.
- Göldağ, B. (2021). Üniversite öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeyleri ile dijital veri güvenliği farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12 (3) , 82-100. Erişim: <http://www.e-ijer.com/tr/download/article-file/1817388>
- Göçen Kabaran, G. (2022). Fen eğitimi alanında dijital öykü uygulamalarının akademik başarıya etkisi: Bir meta-analiz çalışması, *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13 (6) , 86-102 Erişim: <http://www.e-ijer.com/tr/download/article-file/2709288>
- Gültekin, M. (2020). Değişen toplumda eğitim ve öğretmen nitelikleri, *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 10(1), 654-700. DOI: 10.18039/ajesi.682130
- İbret, Ü., Bayraktar, M. & Kocaman, H. (2011). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin branş dersliği uygulamasına ilişkin görüşleri, *Dünya'daki Eğitim ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 1(1) ,124-132.
- İdil, F. H., & Narlı, S. . (2022). Matematik öğretmen adaylarının teknolojik pedagojik alan bilgileri ile öğretime yönelik alan bilgileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *E-Uluslararası Pedagoji Dergisi*, 2(1), 33-47. Erişim: <https://www.e-ijpa.com/index.php/pedandragoji/article/view/86>
- İnan, S. (2014). Sosyal bilgiler eğitimi: nedir, ne zaman ve neden? Ed.: S. İnan, *Sosyal Bilgiler Eğitime Giriş*, (s. 6-8). Ankara: Anı Yayıncılık.
- İnan, Y. (2015). Examining attitudes and behaviours of secondary school students in terms of internet use and media literacy process. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6 (2) , 1-20. Erişim: <http://www.e-ijer.com/tr/download/article-file/89836>
- İnel, Y., Üztemur, S. & Gökalp, A. (2018). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersliği hakkındaki görüşleri, 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi (05-08 Eylül 2018) Üsküp.
- Kaya, E. (2012). Sosyal bilgiler öğretiminde sosyal bilgiler dersliği kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2),999-1021.
- Kıryak, Z. & Altun, T. (2019). Branş derslik sisteminin okul gelişimi üzerine etkisine yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi, *Fen Matematik Girişimcilik ve Teknoloji Eğitimi Dergisi*, 2(1),25-35.
- Kuloğlu, A. (2019). Öğretmen adaylarına göre öğretim teknolojileri ve materyal tasarım dersi, *Turkish Journal of Educational Studies*, 6(1),33-44.
- MEB (Millî Eğitim Bakanlığı), Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 17.08.2006 tarihli ve 8738 sayılı Öğretmen/Branş Dersliği Uygulaması Yazısı.
- Mutlu, Ş. (2019). Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin branş dersliği uygulamasına ilişkin görüşleri, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, Felsefe ve Din Bilimleri Özel Sayısı*, 23(3),1209-1234.
- Mutluer, C. (2013). Sosyal bilgiler programlarında yer alan beceriler hakkında sosyal bilgiler öğretmen görüşleri, İzmir Menemen örneği, *Electronic TurkishStudies*, 8(7), 355-362.
- Özel, E. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim teknolojilerine yönelik tutum ve davranışları, *Doğu Coğrafya Dergisi* 19(31),129-144.
- Özyürek, C., Pınarkaya, Y., Taş, E. & Apaydın, Z. (2017). Branş derslik sistemine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinin belirlenmesi, *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2017(9),19-34.
- Özyürek, C., Pınarkaya, Y. & Taş, E. (2016). Işık ünitesinde öğrencilerin başarıları ve tutumları üzerinde branş derslik sisteminin etkisi, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(3),657-664.
- Sayar, P. (2016). *Sosyal bilgiler dersinde branş derslik sistemi uygulamasının öğretmen, öğrenci ve idareci görüşlerine göre değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Tarman, B. & Baytak, A. (2011). Teknolojinin eğitimdeki yeni rolü: sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bakış açıları, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10(2),891-908.
- Tarman, B. (2011). Sosyal bilgiler eğitiminde sosyal bilgiler laboratuvarlarının yeri ve önemi, Ed: R.Turan, A.M. Sünbül, H. Akdağ, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar II*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Terzioğlu, E. (2005). *İlköğretim okulu binalarının fiziksel özellikler bakımından değerlendirilmesi*, (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Topçu, E. (2013). Sosyal bilgiler dersinde coğrafya kazanımlarının gerçekleştirilmesinde öğretmenlerin tercih ettiği yöntemler, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28, 331-369.
- Toprakçı, E. (2008). *Sınıfa dayalı yönetim* (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi
- Toprakçı, E. (2017). *Sınıf yönetimi*. (3. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık
- Türnüklü, A. (2000). Eğitim bilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği: görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24), 543-559
- Yeşiltaş, E. & Cevher, S. (2022). Eğitimde dijital oyun kullanımına yönelik araştırma eğilimleri. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13 (4) , 39-56. Erişim: <http://www.e-ijer.com/tr/download/article-file/2390661>
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 7- 17.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*.(11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yılmaz, K. & Tepebaş, F. (2011). İlköğretim düzeyinde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar: mesleğine yeni başlayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1),157-177.